

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví

Studijní program: Informační studia a knihovnictví

Studijní obor: Informační studia a knihovnictví

Jana Mrázková

Politiky vydavatelů vzhledem k možnosti autoarchivace v otevřených repozitářích

Publishers' policies regarding the possibility of auto-archiving in open repositories

Bakalářská práce

Praha 2015

Vedoucí práce Mgr. Věra Pilecká, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala vedoucí své práce Mgr. Věře Pilecké, Ph.D. za čas a rady, které mi poskytla při psaní této práce. Ráda bych také poděkovala Mgr. Tereze Simandlové a Mgr. Lence Němečkové za vhléd do problematiky otevřeného přístupu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím citovaných pramenů a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne

.....

Jméno a příjmení

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je zmapování a charakteristika politik, které vydavatelé uplatňují vůči autorům u nich publikovaných odborných textů vzhledem k možnosti autoarchivace těchto textů v otevřených repozitářích. Teoretická část popisuje problematiku otevřeného přístupu, rozebírá detailněji autoarchivaci odborných textů, včetně přiblížení jednotlivých typů vydavatelských politik. Praktická část analyzuje politiky vydavatelů časopisů s nejvyšším impakt faktorem a českých vydavatelů zaznamenaných databázi SHERPA/RoMEO. Závěr obsahuje shrnutí obou částí analýzy a porovnání využití autoarchivace napříč obory.

Abstract

The aim of this bachelor's thesis is to describe and characterize policies that publishers claim to writers and their published scholarly texts due to the possibility of self-archiving of these texts in open repositories. The theoretical part describes open access, discusses in detail self-archiving scholarly texts, including approach particular types of publishing policies. The practical part concentrates on analysing the policy of journal publishers with the highest impact factor and the Czech publishers recorded in database SHERPA/RoMEO. Conclusion contains a summary of the two parts of the analysis and comparison of the use of self-archiving across disciplines.

Klíčová slova:

otevřený přístup, autoarchivace, analýza vydavatelských politik, zelená cesta, repozitáře, SHERPA/RoMEO, Creative Commons

Keywords:

open access, self-archiving, analyse of publishers' policies, green road, repositories, SHERPA/RoMEO, Creative Commons

OBSAH

Předmluva	6
1 Úvod do problematiky	8
1.1. Související pojmy	8
1.1.1. E-print	8
1.1.2. Reprint	9
1.1.3. Otevřený časopis	9
1.1.4. Otevřený repozitář	10
1.2. Iniciativy a deklaráce OA	10
1.2.1. Budapešťská iniciativa	11
1.2.2. Prohlášení z Bethesdy	12
1.2.3. Berlínská deklaráce	13
2 Open Access	14
2.1. Cíle OA	14
2.2. Modely OA	14
2.2.1. Zelená cesta	15
2.2.2. Zlatá cesta	15
2.2.2.1. Predátorské časopisy	16
2.2.3. Hybridní model	17
2.3. Gratis a Libre OA	17
2.4. Výhody a nevýhody	17
3 Autoarchivace	19
3.1. Povinná a nepovinná autoarchivace	20
3.2. Problematika autorského práva vzhledem k autoarchivaci	22
3.3. SHERPA/RoMEO	22
4 Creative Commons (CC)	24
5 Praktická část	27
5.1. Vydavatelé podle impakt faktoru (IF)	27
5.1.1. American Chemical Society	31
5.1.2. Annual Reviews	32
5.1.3. Elsevier	33
5.1.4. Nature Publishing Group	34
5.1.5. Royal Society of Chemistry	35
5.2. Čeští vydavatelé v SHERPA/RoMEO	36
6 Závěr	39
Bibliografie	42
Přílohy	48
Příloha 1: Soupis vydavatelů podle IF	48
Příloha 2: Soupis českých vydavatelů v SHERPA/RoMEO	51
Příloha 3: Převod kategorií JCR na obory RIV	52
Seznam tabulek a grafů	54

Předmluva

Tato bakalářská práce je zaměřena na zmapování druhů politik, které vydavatelé uplatňují vůči svým autorům a jejich odborným textům vzhledem k autoarchivaci těchto textů v otevřených repozitářích. Domnívám se, že dobrá dostupnost nejnovějších informací ve vědě a výzkumu je důležitá. Vědci se tak mohou podělit o své zkušenosti, aniž by museli cestovat přes půl světa. Mohou si pomoci při řešení podobných problémů sdílením svých zkušeností. Zrychlí se zpětná vazba na výsledky jejich práce od kolegů z celého světa. Tento způsob publikování může být přínosný také pro vědce, kteří nemají vybavené pracoviště drahými přístroji a nejnovějšími technologiemi a mají tak omezené možnosti různých měření a výzkumů. Tato práce je zaměřena na možnosti, které vědci mají v rámci publikování odborných textů, a na ochotu vydavatelů jim umožnit šíření informací.

S touto problematikou jsem se seznámila během výběrových přednášek, jež vyučovala na UISKu v r. 2012 Mgr. Věra Pilecká, PhD. Myšlenka otevřeného přístupu mne zaujala, a proto jsem se rozhodla tomuto tématu věnovat i ve své bakalářské práci, přesněji teorii a analýze politik vybraných vydavatelů.

Úvodní kapitola krátce zmiňuje historii a důvody, které vedly ke vzniku otevřeného přístupu, a krátce vysvětluje základní související pojmy (e-print, reprint, otevřený časopis a otevřený repozitář). V následující kapitole jsou rozebrány cíle otevřeného přístupu (OA), modely OA, rozdíl mezi gratis a libre OA a výhody a nevýhody tohoto přístupu k vědeckému publikování. Třetí kapitola pojednává o autoarchivaci odborných textů, kde jsou přiblíženy jednotlivé typy vydavatelských politik. Popisuje rozdíl mezi povinnou a nepovinnou archivací a dopady na míru autoarchivace. Dále je ve třetí kapitole zařazena podkapitola o databázi SHERPA/RoMEO, která je pro tuto bakalářskou práci stěžejním zdrojem pro analýzu dat a okrajově jsou zmíněny další podobné nástroje spojené s autoarchivací. Jako čtvrtá kapitola je zde zařazena problematika Creative Commons (CC), která z hlediska autorského práva s autoarchivací úzce souvisí.

Praktická část se zabývá analýzou politik vybraných vydavatelů a jejich srovnáním. Je rozdělena do dvou částí. V první části je provedena analýza vydavatelů, kteří vydávají časopisy s nejvyšším impakt faktorem (IF), tj. pro potřeby této práce stanoveno do hodnoty 20,0. Výběr časopisů proběhl pomocí Journal Citation Report (JCR) a údaje o politikách vydavatelů byly převzaty z databáze SHERPA/RoMEO. Zanalyzováno je 17 vydavatelů z hlediska země, barevných politik (green, yellow, blue a white) včetně možností ukládání preprintů, postprintů a vydavatelských PDF a zároveň dle oborů. V druhé části je

Politiky vydavatelů vzhledem k možnosti autoarchivace v otevřených repozitářích zanalyzováno 12 českých vydavatelů, kteří mají záznam v databázi SHERPA/RoMEO, rovněž z pohledu barevných politik včetně zmiňovaných možností ukládání dokumentů. Výsledky této části analýzy jsou porovnány s výsledky v první části – s vydavateli časopisů s nejvyšším IF. Soupisy vydavatelů a časopisů z obou částí se nacházejí v přílohách (viz Příloha 1: Soupis vydavatelů podle IF a Příloha 2: Soupis českých vydavatelů v SHERPA/RoMEO). Pro potřeby analýzy bylo potřeba provést převod kategorií JCR na obecnější úroveň a k tomuto účelu byl použit Seznam oborů pro RIV (Rejstřík informací o výsledcích). Závěr pak obsahuje shrnutí analýzy a porovnání využití autoarchivace napříč obory.

1 Úvod do problematiky

Informační věda se zabývá také komunikací vědeckých informací. V dnešní době internetu je stále více kladen důraz na rychlost a dostupnost informací. V případě vědeckých poznatků a výsledků průzkumů tomu není jinak. Na přelomu tisíciletí začal vznikat tzv. Otevřený přístup, v anglickém jazyce označovaný jako Open access. Často se v psaném projevu používá jen jeho zkratka OA. Tato varianta publikování patří mezi poměrně mladé způsoby komunikace informací. Otevřený přístup se stále rozvíjí a v posledních letech nabývá významu. Roste počet vydavatelů a vědeckých institucí, které se k němu začínají hlásit a publikovat v něm. Tato práce přiblíží možnosti publikování otevřeným přístupem a ukáže různé druhy politik na vybraných vydavatelích.

Čtyři podstatné faktory zformovaly nové knihovnicko-informační prostředí: 1. nárůst publikovaných informací 2. rozmach přístupu k těmto informacím prostřednictvím informačních a komunikačních technologií 3. rostoucí poptávka po fyzickém přístupu k dokumentům z důvodu rozšířeného přístupu k bibliografickým záznamům 4. snižování kupní síly knihoven, jež je nutí utrácet stále více finančních prostředků za méně dokumentů. Toto prostředí se stalo podnětem pro vznik otevřeného přístupu (Planková, 2009a).

Open Access bývá označován také jako řešení tzv. časopisecké krize, jež se objevila v posledních desetiletích 20. století. Tento pojem označuje vyvrcholení nárůstu počtu akademických časopisů, jejichž specializace začínala být čím dál užší a jejichž cena stále rostla. Cena předplatného všech periodik, které měly knihovny odebírat, přestala odpovídat rozpočtům knihoven, které pak byly nuceny počet předplácených časopisů snižovat. Další příčinou bylo monopolní postavení velkých komerčních vydavatelů, kteří vydávali časopisy s originálním obsahem, jenž nebyl jinde k sehnání za nižší cenu (Suchá, 2011). Tuto problematiku velmi dobře popsala ve své bakalářské práci M. Charvátová (2013), podrobněji se časopisecké krizi věnuje také L. Suchá ve své rigorózní práci (2011). Obě tyto práce a mnoho dalších zdrojů pak odkazují na článek P. Younga *The Serials Crisis and Open Access* (2009).

1.1. *Související pojmy*

1.1.1. E-print

Tohoto termínu se používá pro souhrnné označení preprintu a postprintu. V případě preprintu se jedná se o předběžnou verzi článku, která ještě neprošla recenzním řízením. Nejčastěji jde o verzi předkládanou vydavatelům k publikování. Preprint může autoarchivovat

Politiky vydavatelů vzhledem k možnosti autoarchivace v otevřených repozitářích každý autor aniž by tím porušil zákon. Autorská práva v tu chvíli má stále ještě on (Slovníček termínů z oblasti open access, ©2010).

Označení postprint se používá pro verzi článku, která prošla recenzním řízením. Může se jednat o verzi, která je totožná s verzí publikovanou v časopise, tedy i s grafickou úpravou časopisu. Taková podoba článku je nazývána jako vydavatelské PDF nebo vydavatelská verze. Nebo se může jednat o tzv. „finální verzi autora“, v takovém případě je článek již po recenzním řízení se všemi úpravami a obsahově shodný s publikovanou verzí, avšak bez grafických úprav daného časopisu (Hubbard, 2007). Při autoarchivaci postprintu se může vyskytnout situace, kdy bude potřeba získat souhlas vydavatele, pokud mu autor postoupil svá práva (Slovníček termínů z oblasti open access, ©2010).

1.1.2. Reprint

Jde o elektronickou podobu článku, totožnou s publikovanou verzí v recenzovaném časopise, kterou poskytuje vydavatel autorovi. Je určen pouze k nekomerčnímu šíření pro potřeby výuky a mezi kolegy. Reprint není možné vložit do repozitáře (Slovníček termínů z oblasti open access, ©2010).

1.1.3. Otevřený časopis

Open Access časopisy jsou nástrojem tzv. „zlaté cesty“ otevřeného přístupu. Poskytují uživatelům okamžitý bezplatný přístup k plnému znění příspěvků. Bezplatný přístup v tomto případě poskytují vydavatelé. OA časopisy můžeme rozdělit do dvou skupin podle hrazení nákladů na jeho publikování. První skupinu tvoří „nekomerční časopisy“, které jsou bezplatné pro uživatele i autory. Náklady na publikování a úkony s ním spojené platí třetí strana, např. vědecká instituce. Druhou skupinou jsou „komerční časopisy“, které jsou bezplatné pouze pro uživatele. Náklady na publikování platí sami autoři nebo jejich mateřské instituce či grantové agentury. Otevřené časopisy používají totožný model publikování jako recenzované vědecké časopisy, které podléhají předplatnému (Bartošek, 2009).

Bartošek ve svém článku uvádí: „*V současnosti tvoří otevřené časopisy zhruba 15% ze všech vydávaných recenzovaných vědeckých časopisů; zhruba jde o 4 400 z celkového počtu 25 000 časopisů. Z nich pak méně než polovina využívá obchodní model "platí autor" (a často i ten je dále "změkčován" různými úlevami)*“ (2009). Přehled otevřených vědeckých časopisů je dostupný na stránkách adresáře DOAJ¹ – v plném znění Directory of Open Access Journals. Jedná se o Adresář časopisů s otevřeným přístupem.

¹ Dostupné z: www.doaj.org.

1.1.4. Otevřený repozitář

Termínem otevřený repozitář je souhrnně označován oborový nebo institucionální repozitář (Havlová, 2011). Je to informační systém, který umožňuje dlouhodobě archivovat digitální dokumenty. Může se jednat o odborné články nebo výzkumné zprávy vědců a akademických pracovníků. Dokumenty vkládá sám autor v rámci autoarchivace, jde o tzv. zelenou cestu otevřeného přístupu (Otevřený repozitář, 2001). „*Otevřenost repozitáře určuje nejen míra větší či menší volné dostupnosti uložených dokumentů, ale zejména míra interoperability repozitáře s ostatními repozitáři umožňující jejich vzájemné propojování a spolupráci*“ (Havlová, 2011).

Existují dva druhy repozitářů, institucionální a předmětový. Digitální repozitář zaměřený na konkrétní obor nebo skupinu příbuzných oborů je označován jako oborový nebo předmětový repozitář. Shromažďuje práce a výsledky činností vědců a akademických pracovníků nezávisle na tom, pod jakou institucí patří, nebo zda se jedná o jednotlivce. Oproti tomu institucionální repozitář je elektronický prostor pro archivování výsledků výzkumu a práce vědců, vytvořený mateřskou institucí nebo univerzitou. Dokumenty se tematicky shodují se zaměřením instituce, která ho provozuje. Jsou často provozovány knihovnami těchto institucí (Slovníček termínů z oblasti open access, ©2010).

1.2. *Iniciativy a deklarace OA*

Základní dokumenty, které stojí za vznikem Otevřeného přístupu, jsou tzv. „BBB“, nazývaná podle místa, kde byla podepsána. Jsou to *Budapešťská iniciativa*, *Prohlášení z Bethesdy* a *Berlínská deklarace*. Jde o tři dokumenty, ve kterých jsou definovány základní pojmy týkající se Otevřeného přístupu a postupů při jeho realizaci. Tyto iniciativy teoreticky rozvíjejí a podporují praktickou realizaci systémů a služeb poskytování odborných a vědeckých publikací formou OA (Planková, 2009b). K podpisu těchto „3B“ se mohou přidat zájemci o publikování v rámci Open Access ať už z řad univerzit, vědeckých institucí, knihoven, jiných organizací nebo jednotlivců.

Na tyto iniciativy pak navázalo mnoho dalších projektů a dokumentů zaměřených na problematiku otevřeného přístupu. Mezi takovéto počiny patří např. prohlášení nadace Wellcome Trust² o *podpoře otevřeného a neomezeného přístupu k vědeckým dokumentům*; prohlášení IFLA o *otevřeném přístupu k vědecké literatuře a dokumentaci výzkumu*, v němž se zavazuje k zajištění co nejširšího přístupu k informacím pro všechny národy; *Brisbane deklarace o otevřeném přístupu*, která mimo jiné říká, že by každá univerzita měla zajistit

² Stránky nadace dostupné z: <http://www.wellcome.ac.uk/>

Politiky vydavatelů vzhledem k možnosti autoarchivace v otevřených repozitářích otevřený přístup ke svému digitálnímu repozitáři s akademickými pracemi. Dalším velmi důležitým počinem byla *Deklarace o přístupu k výsledkům výzkumu financovaného z veřejných zdrojů*, která je výsledkem jednání v r. 2004 v Paříži, kde diskutovali zástupci vlád 30 zemí organizace OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), Číny, Izraele, Ruska a Jihoafrické republiky o mezinárodních pravidlech pro efektivní otevřený přístup. Toto jednání a následná deklarace byly prvotním podnětem pro vytvoření dokumentu *OECD zásady a pokyny pro přístup k výsledkům výzkumu financovaného z veřejných zdrojů*, který byl vydán o dva roky později (Planková, 2009b, s. 7)

1.2.1. Budapešťská iniciativa

První z této trojice dokumentů, někdy označována jen zkratkou BOAI (*Budapest Open Access Initiative*) byla podepsána zastánci hnutí za otevřený přístup v Budapešti v únoru roku 2002. Tato iniciativa definuje Otevřený přístup k vědecké literatuře takto: „*Literatura, která by měla být zdarma přístupná online, je ta, kterou vědci dávají světu bez očekávání platby. (...) Pod „otevřeným přístupem“ k této literatuře, myslíme její bezplatnou dostupnost na veřejném internetu, dovolující jakémukoli uživateli číst, stahovat, kopírovat, šířit, tisknout, hledat nebo se propojit na plný text těchto článků, procházet je pro indexování, předávat je jako data softwaru nebo je použít pro jiný zákonný účel bez finančních, právních nebo technických bariér jiných než těch, které nejdou oddělit od zajištění přístupu k internetu jako takovému.*“³ Iniciativa se rovněž vyjadřuje k otázce autorskoprávní – autor si ponechává autorská práva a sám se rozhoduje, zda své dílo vydá formou otevřeného přístupu (Planková, 2009b, s. 5).

Obsahem tohoto dokumentu jsou zejména dvě hlavní strategie jak dosáhnout přístupu k vědeckým článkům. První z nich je autorchivace v otevřených repozitářích, kdy článek dává k dispozici sám autor. Jde o tzv. zelenou cestu. Druhou možností je publikování v otevřených časopisech, kde článek dává k volnému užívání vydavatel. V tomto případě jde o tzv. zlatou cestu. „*Hlavním cílem iniciativy BOAI bylo především získat finanční zdroje na podporu změn v rámci stávajícího ekonomického způsobu financování existujících časopisů a k posílení vzniku nových časopisů*“ (Planková, 2009b).

Tuto iniciativu podepsalo ke dni 12. 2. 2015 5840 jednotlivců a 752 organizací. Za Českou republiku podepsali například akademické sdružení MAGNANIMITAS Assn., Muzeum Vysočiny Jihlava, Ústřední knihovna VŠB⁴ – Technické univerzity v Ostravě,

³ Překlad autorky z Read the Budapest Open Access Initiative. *Budapest Open Access Initiative* [online]. 2002 [cit. 2015-07-30]. Dostupné z: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>

⁴ Vysoká škola báňská

Politiky vydavatelů vzhledem k možnosti autoarchivace v otevřených repozitářích Masarykova univerzita, Národní technická knihovna (NTK), Karlova univerzita v Praze, Slezská univerzita v Opavě, Národní knihovna České republiky (NK ČR), a další. Za Slovensko se pod tuto iniciativu podepsali např. Spolok slovenských knihovníkov nebo Slovenská technická univerzita v Bratislave (STU) (Budapest Open Access Initiative, 2003).

1.2.2. Prohlášení z Bethesdy

O rok později, v dubnu 2003 na iniciativu z Budapešti navázalo *Prohlášení z Bethesdy (Bethesda Statement on Open Access Publishing)*. Hlavním smyslem tohoto setkání bylo dohodnout se na důležitých krocích, které jsou nutné pro přechod všech pracovních skupin v oblasti vědy k publikování v otevřeném přístupu (Bethesda Statement on Open Access Publishing, 2003).

Open Access publikace by měla podle *Prohlášení z Bethesdy* splňovat tato dvě kritéria: 1. „*Autoři a držitelé autorských práv poskytují všem uživatelům volné, nezrušitelné, celosvětové, stálé právo na přístup a licenci ke kopírování, užívání, distribuci, šíření a veřejné vystavování práce a vytváření a distribuování odvozenin práce na jakémkoli digitálním médiu pro jakýkoli odpovědný účel pod podmínkou řádného připsání autorství a také právo udělat si malé množství tištěných kopií pro své osobní užití.*“

2. „*Kompletní verze práce a všechny doplňující materiály zahrnující kopii povolení, jak je uvedeno výše, ve vhodném standardním elektronickém formátu jsou uloženy bezprostředně po prvním publikování alespoň v jednom online repozitáři, který je podporován akademickou institucí, vědeckou společností, vládní organizací nebo jinou dobře zavedenou organizací, která se snaží umožnit otevřený přístup, neomezenou distribuci, interoperabilitu a dlouhodobou archivaci.*“⁵

Instituce a grantové agentury se ve svém prohlášení zavazují k pomoci při uhrazení nákladů, které vzniknou přechodem na otevřený a volný přístup. Pracovní skupina knihoven a vydavatelů věří, že se v budoucnosti stane otevřený přístup neodmyslitelnou součástí vědeckého publikování. Výsledky současných vědeckých výzkumů by měly být volně přístupné a použitelné v co největší míře. Knihovny spolu s vydavateli by měly vynaložit veškeré úsilí na urychlení tohoto přechodu tak, aby se nenarušilo řádné šíření informací. Knihovny proto navrhují rozvíjet a podporovat mechanismy pro přechod k otevřenému přístupu a poskytnout příklady těchto mechanismů společnosti. Je také potřeba informovat uživatele o výhodách takového publikování a o Open Access časopisech (Bethesda Statement on Open Access Publishing, 2003).

⁵ Překlad autorky z *Bethesda Statement on Open Access Publishing* [online]. 2003 [cit. 2015-07-30]. Dostupné z: <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>.

Vydavatelé, kteří podepsali tuto iniciativu, se zavazují k poskytnutí možnosti otevřeného přístupu pro kterýkoli vědecký článek publikovaný v některém jimi vydávaném časopise. Dále navrhuje spolupráci s ostatními vydavateli Open Access prací a zainteresovanými stranami na vyvíjení nástrojů pro autory a vydavatele k usnadnění publikování rukopisů ve standardních elektronických formátech vhodných pro ukládání do archivů a efektivní vyhledávání (Bethesda Statement on Open Access Publishing, 2003).

Vědci a vědecké společnosti se shodují, že výchova k otevřenému publikování je nepostradatelnou součástí k jeho dosažení. Zavazují se k proškolení svých kolegů, členů a veřejnosti o důležitosti otevřeného přístupu a důvodech proč ho podporovat (Bethesda Statement on Open Access Publishing, 2003).

1.2.3. Berlínská deklarace

Posledním z těchto tří „B“ je celým názvem *Berlínská deklarace Otevřeného přístupu ke znalosti v přírodních a humanitních vědách (Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Science and Humanities)*. Tato deklarace vznikla v říjnu roku 2003 v Berlíně. V návaznosti na předchozí dvě iniciativy se tento dokument zaměřuje na internet jako na funkční nástroj pro světovou vědeckou základnu a specifikuje opatření, které by měli tvůrci politik, vědecké instituce, grantové agentury, knihovny, archivy a muzea zvážít. Poukazuje na fakt, že „*publikování a rozšiřování vědeckých poznatků je pouze polovina cesty k jejímu uživateli*“ (Planková, 2009b, s. 6). Jinými slovy informace, která není jednoduše dostupná široké veřejnosti, ztrácí na svém významu pro koncové uživatele. Z tohoto tvrzení vyplývají požadavky na budoucí web – udržitelnost, interaktivnost a transparentnost – i na obsahy a softwarové nástroje, u nichž je důležitá dosažitelnost a kompatibilita (Planková, 2009b).

Pod tuto deklaraci se podepsalo ke dni 17.3.2015 501 signatářů. Jako první instituce v České republice tuto deklaraci podepsala na jaře roku 2008 Akademie věd České republiky (AV ČR) (Otevřený přístup, ©2012). Mezi další patří např. Asociace knihoven vysokých škol (AKVŠ), která zastupuje vysokoškolské knihovny při jednáních o informační politice a národního knihovního systému a to jak na národní, tak na mezinárodní úrovni (Asociace knihoven vysokých škol České republiky, ©2015). Mezi signatáři se rovněž nachází Grantová agentura České republiky (GAČR), Masarykova univerzita, MAGNANIMITAS, Karlova univerzita a Vysoké učení technické v Brně (VUT) (Signatories, ©2015).

2 Open Access

2.1. Cíle OA

„Cílem volného publikování není zrušit tradiční prostředky vědecké komunikace, ani ohrozit knihovny či vydavatelský průmysl. Jedná se především o zpřístupňování vědeckých poznatků cestou ekonomicky efektivnější a rychlejší.“ (Planková, 2009b)

Hlavním cílem příznivců otevřeného přístupu je možnost šíření informací bez omezení, aby se k nim dostali všichni uživatelé, kteří o ně mají zájem, bez ohledu na vzdálenost, finanční situaci nebo na to, zda patří k nějaké instituci. Jedinou podmínkou a potenciální překážkou je přístup k internetu.

Za přínos tohoto způsobu komunikování můžeme také označit rozšíření dostupnosti vědeckých informací i pro uživatele, kteří nemají přístup k placeným databázím a jiným drahým zdrojům. Umožňuje také zviditelnění vědeckých prací i samotné instituce širšímu okruhu zájemců o vědecké poznatky tj. zejména odborné veřejnosti ale také laikům po celém světě. Tím dochází k rozšíření čtenářské základny a zvýšení informačního dopadu (International Open Access Week, 2014). Větší přístupnost znamená také více příležitostí, že bude článek či příspěvek citován dalším uživatelem. S vyšší citovaností se zvýší i jeho index, tzv. Hirschův index⁶.

2.2. Modely OA

Open access můžeme rozdělit na dvě hlavní větve. Jednou z nich je publikování v otevřených časopisech, které se od tradičního modelu publikování liší způsobem financování. Druhou větví je využívání otevřených repozitářů, které se nesnaží o nahrazení tradiční cesty, ale funguje souběžně s ní jako doplňková forma šíření vědeckých poznatků. Součástí tradičního procesu publikování je převedení autorských práv z autora na vydavatele. Pokud autor převede všechna práva, ztrácí tak možnost se svým článkem jakkoli nakládat. Rozhodující pro autoarchivaci jsou proto práva, která vydavatel autorovi ponechá. Pro rozlišení jednotlivých oprávnění a lepší přehlednost se užívají čtyři barevné kategorie – zelená, modrá, žlutá a bílá (Hubbard, 2007).

⁶ „Hirschův index (h-index) je definován jako číslo udávající počet článků (h) s počtem citací větším nebo stejným jako je počet těchto článků (h). Tento číselný index vyjadřuje vědecký výstup výzkumného pracovníka. Má-li vědec dosáhnout např. $h = 30$, musí být autorem 30 článků, jež mají počet citací právě 30 a více.“ (Hirschův index (h-index), ©2015)

Kromě hlavního členění na „zelenou“ a „zlatou“ cestu existuje ještě další dělení. Můžeme se setkat s pojmy Hybridní model OA, Gratis OA a Libre OA. Členění na zelenou a zlatou cestu určuje způsob jakým je příspěvek uveřejněn a místo, kde je zveřejněn. Neříká to nic o právech uživatele nebo stupni otevřenosti. Oproti tomu rozlišení Gratis a Libre OA říká uživatelům, jak smí s příspěvkem nakládat, udává míru otevřenosti. Zelená/zlatá cesta není ekvivalentní s dělením Libre/Gratis ačkoli bývá toto dělení někdy zaměňováno (Suber, 2004). Hybridní model je kombinací těchto dělení. Jde o volně přístupné články v časopise, který podléhá předplatnému (Hybridní časopisy, ©2015).

2.2.1. Zelená cesta

Zelená cesta (anglicky označována jako „Green Open Access“) představuje jednu z možností otevřeného přístupu. Jedná se o tzv. autoarchivaci, kdy autor uloží preprint nebo postprint svého článku, podle toho, co umožňuje jeho smlouva s vydavatelem, do otevřeného repozitáře. Na základě politiky vydavatele bývá někdy přístup k článku v repozitáři odložen časovým embargem, aby si zachoval výhodu předplatného časopisu. U dokumentů z oblasti přírodních věd, techniky a medicíny bývá embargo často nastaveno na šest měsíců. U oborů humanitních a společenských je embargo obvykle dvojnásobné tj. dvanáct měsíců. Embargo se rovněž vztahuje na verzi článku, jež může být vložena do repozitáře. Podmínky zveřejnění jsou individuální v závislosti na každém vydavateli a jeho politice otevřeného přístupu (Zelená cesta otevřeného přístupu, ©2015).

2.2.2. Zlatá cesta

Zlatá cesta (anglicky označována jako „Gold Open Access“) je cesta otevřeného přístupu skrze recenzované odborné časopisy s otevřeným přístupem (viz podkapitola 1.1.3 Otevřený časopis). Konečnou verzi článku dává k dispozici v otevřeném časopise na své webové stránce vydavatel. Konečný uživatel nemusí už za informace platit, jelikož finanční zátěž je v tomto modelu přenesena na autora odborného textu, respektive obvykle na výzkumnou organizaci autora. Pokud autor publikuje výsledky výzkumu, jenž byl financován alespoň částečně z grantu, náklady za publikování jsou obvykle uhrazeny z grantu organizace financující výzkum (grantovou agenturou). Existují i otevřené časopisy, kde jsou všechny náklady na publikování hrazeny ze zdrojů vydavatele. Většinou se jedná o časopisy vydávané univerzitou, neziskovou organizací nebo vědeckými společnostmi apod. (Zlatá cesta otevřeného přístupu, ©2015).

Politiky vydavatelů vzhledem k možnosti autoarchivace v otevřených repozitářích

Adresář otevřených časopisů známý zejména pod zkratkou DOAJ⁷ (Directory of Open Access Journals) obsahuje soupis všech kvalitních plně otevřených časopisů (Bartošek, 2009). Tento adresář ke dni 12. 4. 2015 obsahuje 10 419 časopisů ze 136 zemí; 6 236 časopisů umožňuje prohledávání až na úroveň článků, kterých je v adresáři necelé dva miliony (DOAJ, © 2015).

Dalším zajímavým zdrojem pro autory může být *Quality Open Access Market*⁸ (QOAM), který jim usnadňuje výběr kvalitního otevřeného časopisu. Jeho největším přínosem je shromáždění informací o výši poplatků za publikování v daných časopisech. Tyto informace umožňují autorům vybrat si časopis, v němž mohou publikovat za rozumnou cenu. Ke 12. 4. 2015 QOAM eviduje 498 kvalitních časopisů (Quality Open Access Market, © 2015).

2.2.2.1. Predátorské časopisy

Jako existují vydavatelé, kteří podporují otevřený přístup, tak existují i vydavatelé nebo jednotlivé časopisy, které myšlenku otevřeného přístupu zneužívají. Jejich primárním cílem je generování zisků a vybírání autorských poplatků, nikoli podpora a rozvoj vědy a výzkumu. Časopisy tohoto typu jsou označovány jako predátorské časopisy (Predátoři, ©2015). Jeffrey Beall na základě negativních zkušeností během svého působení v Knihovně na Coloradské univerzitě v Denveru vytvořil soupis predátorských časopisů a vydavatelů a rovněž tzv. unesených časopisů (hijacked journals), kdy dochází k vytvoření/napodobení webové stránky legitimního odborného časopisu, avšak jsou pouze vybírány rukopisy a poplatky. Tento soupis bývá označován jako *Beallův seznam*, oficiální název webových stránek zní *Scholarly Open Access: critical analysis of scholarly open-access publishing*⁹ (Beall, 2012).

Před označením časopisu za predátorský je časopis i jeho vydavatel důkladně analyzován z mnoha hledisek např.: z hlediska redakce a zaměstnanců - majitel vydavatelství je u každého časopisu zapsán jako redaktor, nebo celá redakční komise působí u dvou a více časopisů, u mezinárodních časopisů mohou být členové redakční komise ze stejné země apod.; dalším znakem jsou názvy časopisů, jež jednak mohou být nic neříkající, nebo obsahují spojení věd, které se běžně nekombinují např. *Humanities and Technology*; vydavatel nemívá vytvořenou politiku pro digitální ochranu dokumentů, rovněž se záznamy/dokumenty nemusí vůbec v databázi zobrazovat atd. (Beall, 2015).

⁷ Adresář dostupný z: <http://www.doaj.org/>

⁸ Quality Open Access Market dostupný z: <http://www.qoam.eu/>

⁹ Aktuální soupis dostupný z: <http://scholarlyoa.com/>

2.2.3. Hybridní model

Hybridní model otevřeného přístupu je většinou spojován se zlatou cestou OA. Tento model umožňuje autorům volně zpřístupnit článek publikovaný v recenzovaném časopise, který běžně podléhá předplatnému. Příspěvek nepodléhá žádnému časovému embargu a autorská práva nejsou převáděna na vydavatele (Open Access časopisy, ©2010).

Hybridní model otevřeného přístupu bývá často kritizován pro tzv. „double dipping“ (Zlatá cesta otevřeného přístupu, ©2015). Tímto slovním spojením se označuje dvojí platba. Vydavatel dostane za totožný obsah zapláceno dvakrát, jednou v podobě poplatku za zpřístupnění v režimu OA (APC – article processing charge) a podruhé prostřednictvím předplatného časopisu. Hybridní časopis pak obsahuje články dostupné na základě předplatného i volně dostupné příspěvky, za jejichž zpřístupnění formou OA autor zaplatil. Hybridní model a časopisy jsou výsledkem kompromisu, kdy tradiční komerční vydavatelé umožňují autorům publikovat v renomovaných časopisech a zároveň dodržovat podmínky poskytovatelů finančních prostředků, kteří ve svých politikách vyžadují výsledky zpřístupnit formou OA (Hybridní časopisy, ©2015).

2.3. *Gratis a Libre OA*

Open Access lze rovněž rozčlenit na *Libre* (volný) a na *Gratis* (bezplatný) otevřený přístup. V porovnání se zlatou a zelenou cestou, které popisují způsoby publikování, tyto pojmy definují atributy článku zpřístupněného formou OA (Open Access, ©2015). Volný otevřený přístup (*Libre OA*, někdy označovaný také jako „strong OA“) umožňuje dílo nejen číst, ale i dále užívat bez omezení (Crawford, 2011). Přesná práva na opětovné užití díla jsou vyjádřena pomocí konkrétní licence Creative Commons (viz kapitola 4 Creative Commons (CC)). Jedinou podmínkou zde obvykle bývá uvést autora (licence CC-BY) (Open Access, ©2015). Crawford se domnívá, že právě tento druh otevřeného přístupu je totožný s pojetím OA v BBB deklarácích. Bezplatný otevřený přístup (*Gratis OA* někdy také nazývaný „weak OA“) není oproti předchozímu volnému tak otevřený. Díla v tomto přístupu je možné pouze číst (2011).

2.4. *Výhody a nevýhody*

Hlavním rozdílem mezi zelenou a zlatou cestou je recenzní řízení (peer review). Zatímco články publikované v otevřených časopisech recenzním řízením prochází, ty ukládané do repozitářů ho mít nemusí. Často, se ale ukládají články, které prošly recenzním řízením jinde. Tomu odpovídají dva typy postprintu, které je možné ukládat. První typ

Politiky vydavatelů vzhledem k možnosti autoarchivace v otevřených repozitářích recenzním řízením prošel, ale není redigován a druhý typ recenzním řízením prošel a redigován je (Suber, 2004).

Mezi hlavní výhody publikování v rámci otevřeného přístupu patří rychlost šíření informací a jejich dostupnost po celém světě. Přístup k publikované informaci touto cestou je v podstatě okamžitý. Vědec může dát výsledky své práce ihned k dispozici v repozitářích a získat tak obratem názory svých kolegů z celého světa. Existují také časopisy s časovým embargem, kdy je umožněn volný přístup k článkům až po stanovené době, jež uběhla od publikování článku (obvykle 6 až 12 měsíců). Během tohoto období – embarga – články podléhají předplatnému nebo hybridnímu modelu (viz podkapitola 2.2.3 Hybridní model) (Slovníček termínů z oblasti open access, ©2010).

Autorům vědeckých příspěvků OA poskytuje širokou základnu čtenářů z celého světa. Tím roste viditelnost a citovanost jejich prací. Zpřístupňování vědeckých poznatků zviditelňuje nejen vědce, ale také instituce, pro které pracují a roste tak i její publicita a prestiž. Vědcům i celé instituci, kterou zastupují, dává otevřený přístup možnost snáze ovlivnit politiku či postoje veřejnosti k určité problematice. Stejně tak umožňuje všem odborníkům, kteří mají o daný výzkum zájem, aplikovat tyto výsledky v praxi (Kingsley, 2013).

Otevřený přístup je bezplatný pro koncového uživatele, čímž se stává přístupnější širšímu publiku. Těmto uživatelům otevřeného přístupu se otvírá volný přístup k hodnotným materiálům pro jejich výzkum. Maže se tak hranice mezi chudými a bohatými a tím například umožňuje lidem z rozvojových zemí přístup ke kvalitnějším studijním materiálům. Své výzkumy formou open access publikuje i univerzita Massachusetts Institute of Technology, které za tento krok děkují lidé z celého světa (včetně ČR). Např. student z Nigérie uvádí: „*This has really helped me from Nigeria, learn about the kind of research that is carried out in Ivy league schools like MIT. I'm able to read about Professor Techet's interesting work on cavity dynamics.*” dalším příkladem je zpětná vazba od výzkumníka z Filipín: “*Thank you! This is a huge benefit for a US-trained scientist like me currently working in a 3rd world country*” (Readers Share Their Stories, 2012).

Informace publikované formou OA jsou tak přístupné nejen vědcům, ale i široké veřejnosti, která má zájem dozvědět se o nových výzkumech a poznatcích z oblasti vědy. Daňoví poplatníci vidí konkrétní výsledky, mají tak přehled o tom, do čeho „investovali“. S tím souvisí přínos OA pro vládu a grantové agentury – publikování výstupů z výzkumů je v souladu s dotačními pravidly, které zastávají stanovisko „za veřejné finance – veřejné výsledky“ (Kingsley, 2013).

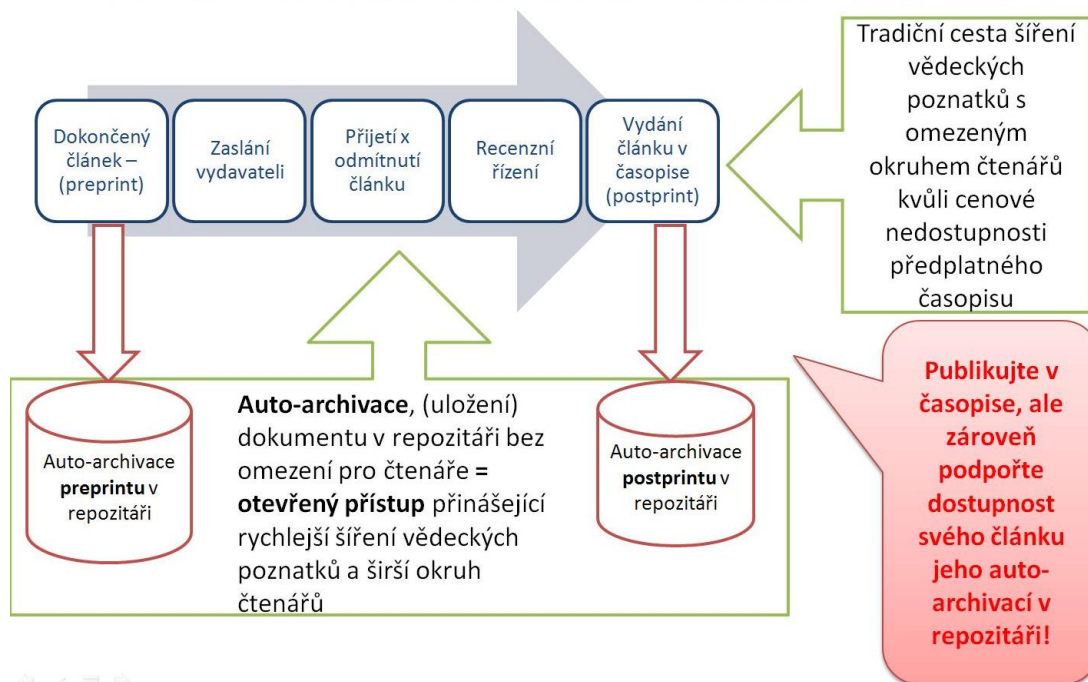
3 Autoarchivace

Pojem autoarchivace bývá zapisován i ve formě auto-archivace. Pro označení se v anglickém jazyce používá termín self-archiving. Autoarchivaci lze definovat jako uložení elektronické verze vědecké či akademické práce do digitálního repozitáře nebo na webovou stránku samotným autorem nebo pověřeným zpracovatelem. Digitální dokument může být vložen ve formě preprintu nebo postprintu (viz podkapitola 1.1.4 Otevřený repozitář). Z důvodu nepodmíněnosti archivace samotným autorem zapisuje Knihovna Akademie věd ČR termín jako (auto)archivace (Definice pojmů, ©2015).

Autoarchivace je prostředkem zelené cesty otevřeného přístupu. V rámci autoarchivace existují tři různé možnosti, kam mohou autoři svůj článek vložit. První variantou je uložení textu do repozitáře své mateřské instituce. Institucionální repozitáře shromažďují výstupy výzkumů a akademickou činnost svých vědců a badatelů. Takový repozitář bývá často provozován danou akademickou knihovnou. Pokud instituce takový repozitář nemá, je možné text vložit do oborového, který zahrnuje daný vědní obor (Bartošek, 2011). Nejznámějším oborovým repozitářem je arXiv.org. Jedná se o archiv založený roku 1991 spravovaný knihovnou cornellské univerzity. Tento repozitář je zaměřený na oblast fyziky, matematiky, počítačových věd, věd o nelineárních jevech a systémech, kvantitativní biologie a statistiky (Cornell University Library, 1991). Třetí možností, kde mohou zveřejnit svoji práci, jsou osobní webové stránky vědce. Tato varianta nebývá tak často využívána z důvodu malé viditelnosti a známosti (Bartošek, 2011).

Proces a možnosti autoarchivace výstižně popisuje *Obrázek 1 Auto-archivace vědeckého článku* (VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2010a). Poukazuje rovněž na výhody autoarchivace a na úskalí tradiční cesty šíření vědeckých publikací.

Auto-archivace vědeckého článku

Obrázek 1 Auto-archivace vědeckého článku (VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2010a)

Pro lepší přehlednost a informovanost jsou vytvořeny registry otevřených repozitářů. Například ROAR (Registry of Open Access Repositories) provozovaný Univerzitou v Southamptonu. Tento registr poskytuje seznam 3392 otevřených repozitářů z celého světa. Česká republika v něm má uvedeno 11 repozitářů (Registry of Open Access Repositories, 2003). Nebo OpenDOAR (The Directory of Open Access Repositories) udržovaný společenstvím SHERPA, které spravuje Univerzita Nottingham. OpenDOAR poskytuje adresář 2936 otevřených repozitářů po celém světě. Z České republiky je zde uvedeno 14 repozitářů (OpenDOAR, ©2014).

Jiný nástroj spojený s autoarchivací představuje soupis grantových agentur SHERPA/Juliet. Soupis uvádí agentury, které finančně zajišťují výzkum a nařizují, aby jeho výsledky byly dostupné v režimu open access (VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2010b). K dnešnímu dni (27/03/2015) shromažďuje 145 investorů z celého světa (University of Nottingham, ©2015a). Dalším nástrojem otevřeného přístupu je SHERPA/RoMEO (viz podkapitola 3.3 SHERPA/RoMEO).

3.1. Povinná a nepovinná autoarchivace

V rámci autoarchivace je možné rozlišovat dva druhy ukládání výstupů do repozitáře – dobrovolné a povinné. V případě dobrovolné autoarchivace je vědci doporučeno svůj výstup uložit, ale výsledné rozhodnutí je na něm. Tento typ ukládání má až 40% úspěšnost, pokud

Politiky vydavatelů vzhledem k možnosti autoarchivace v otevřených repozitářích má silnou propagaci, v případě nízké nebo nulové propagace se jedná maximálně o 20% uložených textů. Pokud se jedná o autoarchivaci povinnou, je vědci nařízeno politikou jeho mateřské instituce, vložit výsledky své práce do repozitáře. Ukládání dokumentů lze také rozlišit podle možnosti přístupu koncovým uživatelem a časem vložení výstupů na okamžitý vklad a přístup (immediate deposit and OA), okamžitý vklad a volitelný přístup (ID/OA – immediate deposit/optional access) například podle délky trvání embarga. Třetí možností je vložení až po uplynutí embarga (Gargiulo, 2011). ID/OA umožňuje autorům dodržení podmínek uzavřených s vydavatelem, ale i dodržení nařízení své instituce o povinném ukládání svých výsledků do repozitáře. V případě časového embarga na článek je možné použít tzv. „Fair use button“, skrze toto tlačítko se odešle autorovi email s žádostí o jeho text. Autor pak dle svého uvážení pošle zájemci preprint svého jinak volně nedostupného textu. Autor tak neporuší své smluvní podmínky s vydavatelem a zájemce nemusí čekat na uplynutí embarga (VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2011a). Povinné ukládání textů vykazuje okolo 60% uložených textů ze všech textů vytvořených v dané instituci (Gargiulo, 2011). Kombinací ID/OA s Fair use button lze dosáhnout 100% dostupnosti vědeckých článků dané instituce (VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2011a).

Jednou z prvních institucí, která nařídila povinnou autoarchivaci se stala v roce 2003 Southampton University, School of Electronics and Computer Science (VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2011a). V České republice politiku povinného ukládání ke dni 28. 7. 2015 praktikují podle ROARMAP (Registry of Open Access Repository Mandates and Policies)¹⁰ tyto instituce: Akademie věd ČR, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně a Vysoké učení technické v Brně (ROARMAP, 2003).

O povinné ukládání výsledků výzkumných prací usiluje také Evropská komise ve svém doporučení o přístupu k vědeckým informacím a jejich uchování z roku 2012, ve kterém vyzývá členy Evropské unie, k nastavení institucionálních politik otevřeného přístupu a dostupnosti vědeckých výzkumů a jejich výstupů všem, především k výsledkům výzkumů financovaných z veřejných zdrojů a rámcových programů EU (DOPORUČENÍ KOMISE ze dne 17. července 2012 o přístupu k vědeckým informacím a jejich uchování, 2012).

Malá míra autoarchivace může mít několik příčin. Z pohledu autorů je na vině především nedostatečná informovanost o možnostech a výhodách autoarchivace. Dalším faktorem může být také to, že badatelé nemají dostatečné znalosti o Webu 2.0. Ze strany vydavatelů se jedná o nízkou propagaci svého přístupu k autoarchivaci. Vydavatelé se tím většinou nechlubí (Rygelová, 2009).

¹⁰ Databáze politik povinné autoarchivace. Dostupné z: <http://roarmap.eprints.org/>

3.2. *Problematika autorského práva vzhledem k autoarchivaci*

S autoarchivací jsou spojeny také problémy v oblasti autorského práva. Vydavatelé odborných časopisů často trvají na převedení veškerých práv na sebe. Podpisem takovéto smlouvy autor přichází o možnost jakkoli se svým dílem nakládat a není tedy ani oprávněn dílo uložit do repozitáře. Také ztrácí možnost ovlivnit dostupnost a tím i citovanost a viditelnost svého článku. Tímto autorskoprávním problémem se zabývá tzv. Copyright Transfer Agreement (Rygelová, 2009).

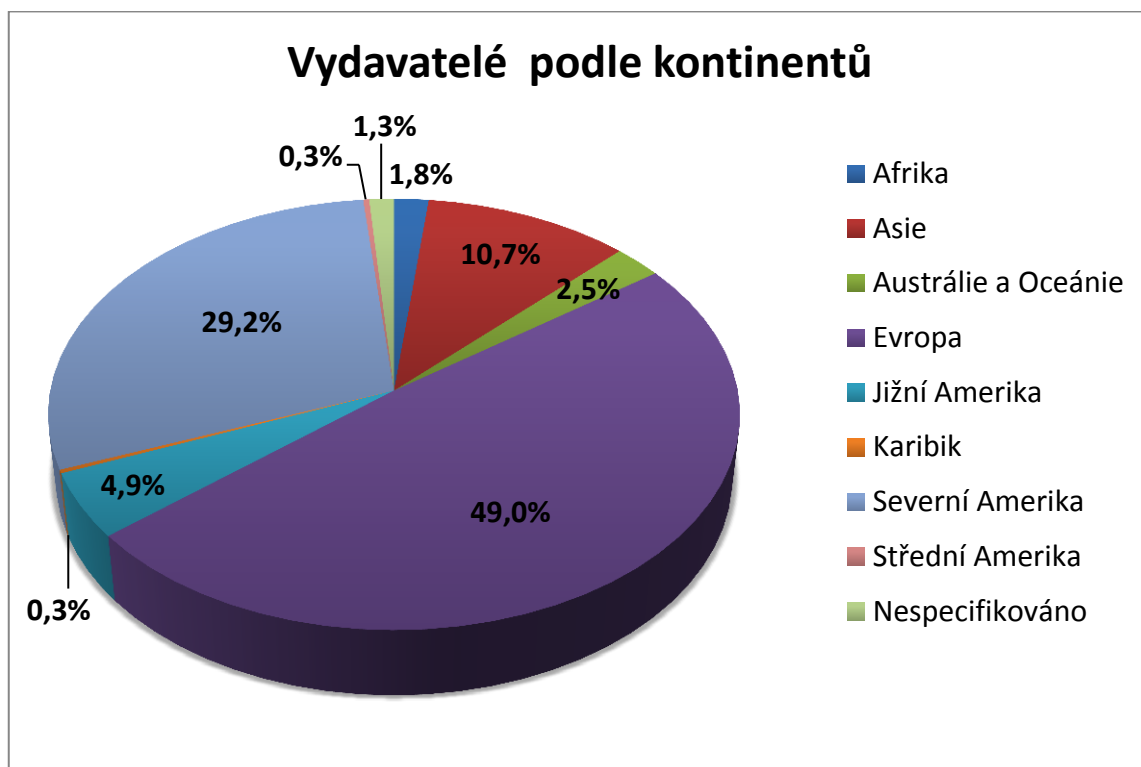
Copyright Transfer Agreement (CTA) je dohoda o převedení práv, mezi autorem a vydavatelem vědeckého časopisu. Obsahem dohody je převedení práv na reprodukci, šíření, úpravu, zobrazování a vykonávání díla na vydavatele (VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2011b). Každý autor, který tuto smlouvu podepisuje, by si měl důkladně přečíst, zda mu umožňuje autoarchivaci. V případě, že to podmínky smlouvy nedovolují, je možné požádat o dodatek ke smlouvě, který uložení do repozitáře povolí. „*Pokud vydavatel otevřený přístup nepovoluje, může být článek uložen do repozitáře, musí však zůstat v režimu omezeného přístupu.*“ (VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2011c)

3.3. *SHERPA/RoMEO*

SHERPA/RoMEO představuje databázi, ve které je možné vyhledávat politiky vydavatelů otevřeného přístupu. V databázi je možné vyhledávat podle názvu časopisu, ISSN, jména vydavatele, RoMEO ID, druhu politiky, Romeo update date nebo státu.

K 20. 7. 2015 se v databázi SHERPA/RoMEO nachází 1950 vydavatelů z celého světa a každý z nich se snaží vyjádřit své stanovisko k autoarchivaci barevnou politikou. Rozdělení těchto vydavatelů podle kontinentů zobrazuje Graf 1, kde je pozoruhodné, že Evropa představuje téměř 50 % všech vydavatelů. Jednotlivé vydavatelské politiky jsou zde rozděleny do čtyř skupin podle barev. Každá barva představuje jednu možnost, v jaké podobě vydavatel dovoluje článek archivovat. Zelená politika umožňuje archivaci preprintu a postprintu nebo vydavatelského PDF. Tuto možnost poskytuje momentálně 37 % vydavatelů (n = 714). Modrá politika dovoluje archivaci postprintu nebo vydavatelského PDF (obsah obou verzí je totožný). Nabízí jí 34 % vydavatelů (n = 658). Méně populární je možnost žluté politiky, kterou nabízí jen 7 % vydavatelů (n = 127), ta povoluje archivaci pouze preprintu. Bílou barvou jsou označeni vydavatelé, kteří autoarchivaci formálně nepodporují. Ti představují 23 % vydavatelů (n = 450) uvedených v databázi SHERPA/RoMEO (University of Nottingham, ©2015b).

Graf 1 Vydavatelé ze SHERPA/RoMEO podle kontinentů

4 Creative Commons (CC)

Existuje mnoho nástrojů, které usnadňují uživatelům, autorům i vydavatelům využívání a obecně nakládání s elektronickými dokumenty. Jedním z nich jsou licence, jež zajišťují cirkulaci elektronických děl mezi uživateli, aniž by byla porušena autorská práva a citační etika. Tyto licence definují pravidla, jak se smí s díly nakládat. Mezi nejrozšířenější a nejnámější patří Creative Commons¹¹, které jsou účinným nástrojem usnadňující komunikaci elektronických dokumentů všem stranám zapojených do otevřeného přístupu včetně koncových uživatelů. Tyto licence často označované jako CC jsou dnes již neodmyslitelnou součástí otevřeného přístupu. Často se jejich téma objevuje na seminářích a konferencích s Open Access tematikou např. v rámci mezinárodní akce *Open Access Week*¹², která se koná každý rok (v ČR od r. 2010¹³).

Licence CC nepředstavují protipól ke klasickému autorskému právu, jsou jeho rozšířením. Organizace Creative Commons byla založena roku 2001, koncem roku 2002 představila svou první sadu licencí 1.0. Poslední verze dostupná v českém překladu je verze 3.0 vycházející z občanského zákoníku (Zákon č. 89/2012 Sb., § 2358-2389). Tato verze je v souladu s národním právním řádem. Dnes už také existuje verze 4.0, která se již těmto řádům nepřizpůsobuje. Verze CC 4.0 bere v úvahu velké množství rozdílností v různých právních rádech napříč celým světem a snaží se, aby byly použitelné v co největším rozsahu. Pokud by daný právní řád neumožňoval určitá ustanovení, je v licenčních podmínkách obsažena klauzule *Public Licence Fallback*, stanovující použití licence v co nejširší možné míře. Na českém překladu verze 4.0 se momentálně pracuje, zatím je možné používat anglickou verzi CC 4.0 International nebo dřívější verzi 3.0. (Creative Commons, ©2015).

Jedná se o skupinu veřejných licencí, které rozšiřují možnosti autora při zveřejňování svého díla. Autor pomocí licencí vymezuje svá práva a rozhoduje, jak se smí s jeho dílem dále nakládat. CC používají pro označení práv a možností jak s dílem nakládat šest piktogramů, díky kterým jsou srozumitelné po celém světě. Tyto piktogramy představující jednotlivé tzv. licenční prvky (Creative Commons, ©2015).

Creative Commons obsahují dva druhy práv autora – *práva, pomocí kterých autor dává uživateli k dispozici své dílo a práva, kterými vymezuje hranice k jeho užívání*. Práva, která umožňují uživateli s dílem nakládat, jsou dvě: *Právo dílo šířit* označené značkou

¹¹ Oficiální webové stránky dostupné z: <http://creativecommons.org/>

¹² Více informací dostupných z: <http://www.openaccessweek.org/>

¹³ Více informací dostupných z: <http://www.openaccess.cz/cs/oaw/>

symbolizující kopie . Toto právo umožňuje dílo dále šířit například kopírováním a poskytnout ho veřejnosti. *Právo dílo upravovat*, jehož značkou jsou dvoubarevné cihly jako symbol přistavování a pozměňování díla, dává uživateli volnou ruku k jeho předělávání, doplňování nebo spojování s jinými díly (Creative Commons, ©2015).

Práva vymezující hranice užívání jsou čtyři. Patří mezi ně *Uveďte autora* označené postavou , které vyžaduje uvedení autora původního díla nezávisle na tom, zda jde o pozměněnou či nezměněnou verzi. Je-li šířena pozměněná verze díla, je nutno uvést, jakým způsobem bylo dílo pozměněno. Druhým právem je *Zachovejte licenci*. Uživatel je povinen šířit své dílo pod stejnou licenci jakou mělo dílo, z kterého vycházel při své tvorbě. Tato licence je označena šipkou naznačující opakování . Dalším právem je právo *Neužívejte dílo komerčně*, které je symbolizováno přeškrtnutým dolarem . Uživatel nesmí dílo šířit za finanční odměnu. Poslední právo, které si autor může vyhradit je *Nezpracovávejte*, zakazující uživatelům do díla zasahovat. Pro toto právo se používá symbol . „*Nezpracovávejte*“ je protipólem „*práva dílo upravovat*“. Toto právo neumožňuje jakýkoli zásah do díla nebo jeho spojení s jiným dílem. Kombinací těchto prvků vzniká šest typů Creative Commons licencí (Creative Commons, ©2015). Tyto kombinace jsou uvedeny v následující tabulce:

Označení licence	Práva		Povinnosti			Název licence
BY						Uveďte autora
BY-SA						Uveďte autora – Zachovejte licenci
BY-ND						Uveďte autora – Nezpracovávejte
BY-NC						Uveďte autora – Neužívejte komerčně
BY-NC-SA						Uveďte autora – Neužívejte komerčně – Zachovejte licenci
BY-NC-ND						Uveďte autora – Neužívejte komerčně – Nezpracovávejte

Tabulka 1: Typy CC licencí (Creative Commons, ©2015)

Přestože se od sebe licence liší, mají několik bodů společných. Pro všech šest typů platí povinnost uvést autora, adresu URL původního díla a odkaz na licenční podmínky CC. Licence není možné odvolat, platí po celou dobu ochrany díla (tj. 70 let po smrti autora), avšak při porušení licenčních podmínek zanikají. Pokud dojde do jednoho měsíce k napravení, licence je automaticky obnovena. Odpovědnost za dočasné porušení však trvá. Licence i díla zveřejněná pod těmito licencemi jsou dostupná bezplatně (Creative Commons, ©2015).

5 Praktická část

V praktické části jsou analyzovány politiky vydavatelů vzhledem k autoarchivaci. První podkapitola se zabývá analýzou vydavatelů s nejvyšším impakt faktorem¹⁴ (IF), druhá pak analyzuje české vydavatele, kteří jsou zaznamenáni v databázi SHERPA/RoMEO. Typy politik jsou vysvětleny v podkapitole 3.3 SHERPA/RoMEO.

5.1. Vydavatelé podle impakt faktoru (IF)

Vydavatelé byli vybráni na základě impakt faktoru časopisů (IF), které vydávají. Tato data byla zjištěna z databáze společnosti Thomson Reuters z Journal Citation Report (JCR) – konkrétně název časopisu, ISSN, IF¹⁵, jméno vydavatele¹⁶ a oborová kategorie JCR. Nejaktuálnější soupis impaktovaných časopisů byl k 13. 6. 2015 z roku 2013 (s poslední aktualizací v říjnu 2014). Analyzováni byli vydavatelé časopisů s nejvyšším IF až po ty s hodnotou 20 tj. 48 titulů časopisů.

Informace o politikách vydavatelů byly čerpány primárně z databáze SHERPA/RoMEO (barva politiky vydavatele a časopisu, údaje o postoji k preprintu, postprintu a vydavatelské verzi/PDF) a na webových stránkách jednotlivých vydavatelů¹⁷. Výsledky analýzy jsou zaznamenány do tabulky (viz Příloha 1: Soupis vydavatelů podle IF). Soupis vydavatelů podle IF je rozdělen do tří tabulek. Zmíněných 48 titulů periodik vydává 17 vydavatelů. Detailněji popsáni budou ti, kteří se v tabulce vyskytují alespoň dvakrát. Jedná se o následující vydavatele:

- 1) American Chemical Society (2 časopisy)
- 2) Annual Reviews (5 časopisů)
- 3) Elsevier
 - a. Lancet (5 časopisů)
 - b. Cell Press (5 časopisů)
 - c. Pergamon-Elsevier Science Ltd (2 časopisy)
- 4) Nature Publishing Group (18 časopisů)
- 5) Royal Society Of Chemistry (2 časopisy)

¹⁴ „Impakt faktor (v originále impact factor, IF) představuje průměrný počet citací průměrné publikace v daném vědeckém či odborném časopisu. Impakt faktor je každý rok znovu vyhodnocován. Impakt faktor má velký vliv na způsob vědecké práce a její hodnocení. Užívání impakt faktoru představuje významný ukazatel kvantity a významný prostředek pro určení kvality publikací.“ (Impakt faktor, 2001)

¹⁵ V Soupisu vydavatelů podle IF jsou čísla uvedena v českém formátu s desetinnou čárkou.

¹⁶ Sjednoceno s údaji v SHERPA/RoMEO.

¹⁷ Stránky vydavatelů byly využity u vydavatele Endocrine Society, který nemá záznam v SHERPA/RoMEO a u vydavatelů, kteří jsou detailněji popsáni.

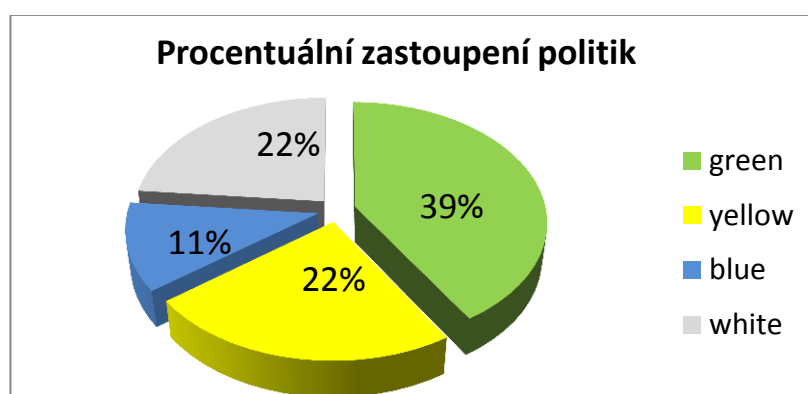
Každý časopis s IF do hodnoty 20 má svůj záznam v databázi SHERPA/RoMEO s výjimkou Endocrine Reviews od vydavatele Endocrine Society¹⁸. Ten v instrukcích pro autory uvádí, že příspěvky financované z National Institutes of Health¹⁹ nebo jiné americké agentury budou předloženy do repozitáře PubMed Central (PMC)²⁰ s 12 měsíčním embargem. V souladu s Wellcome Trust²¹ a politikami britských rad pro výzkum bude konečný zveřejněný článek (pravděpodobně tedy vydavatelská verze/PDF) uložen do PMC pod licencí CC-BY (viz Tabulka 1: Typy CC licencí). Pokud autor nemá návaznost ani na jednu zmiňovanou instituci, platí pro něj stejná pravidla, s rozdílem, že náklady na publikování (3 000 dolarů) nemohou žádat po těchto institucích (Instructions to Authors, ©2015). Na základě několika faktorů, jsem se rozhodla tohoto vydavatele zařadit mezi bílé vydavatele:

a) neuvádí svůj postoj k Open Access v SHERPA/RoMEO

b) umožňuje uložení pouze vydavatelské verze za specifických podmínek, což odpovídá přístupu některých bílých vydavatelů př. Massachusetts Medical Society (viz Tabulka 5 Soupis vydavatelů podle IF 2/3)

c) předpokládá, že tuto možnost využijí pouze autoři financovaní z National Institutes of Health nebo jiných amerických agentur, nadace Wellcome Trust či britskými radami pro výzkum.

Politika časopisu je ve všech případech shodná s politikou vydavatele. Nejčastěji zastoupenou politikou je zelená (green), ke které se hlásí 39 % analyzovaných vydavatelů (n = 7), žlutá (yellow) a bílá (white) jsou zastoupeny 22 % analyzovaných vydavatelů (n = 4), k modré politice se hlásí pouze dva z analyzovaných vydavatelů tj. 11 % (viz Graf 2 Procentuální zastoupení politik analyzovaných vydavatelů).

Graf 2 Procentuální zastoupení politik analyzovaných vydavatelů

¹⁸ Stránky vydavatele dostupné z: <http://press.endocrine.org/>

¹⁹ Stránky organizace dostupné z: <http://www.nih.gov/>

²⁰ Repozitář PubMed Central dostupný z: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/>

²¹ Stránky nadace dostupné z: <http://www.wellcome.ac.uk/>

Tabulka 2 zobrazuje vydavatele rozdělené do čtyř kategorií podle jejich barevné politiky. První dva zelení vydavatelé mají sídlo ve Spojených státech amerických (USA). Vydavatel Elsevier Science BV je nizozemská odnož gigantického vydavatele Elsevier. Zbylí zelení vydavatelé jsou uváděni jako britští. V druhé kategorii (yellow) se nachází tři američtí a jeden britský vydavatel (Nature Publishing Group). Vydavatelé s modrou a bílou politikou jsou výhradně američtí.

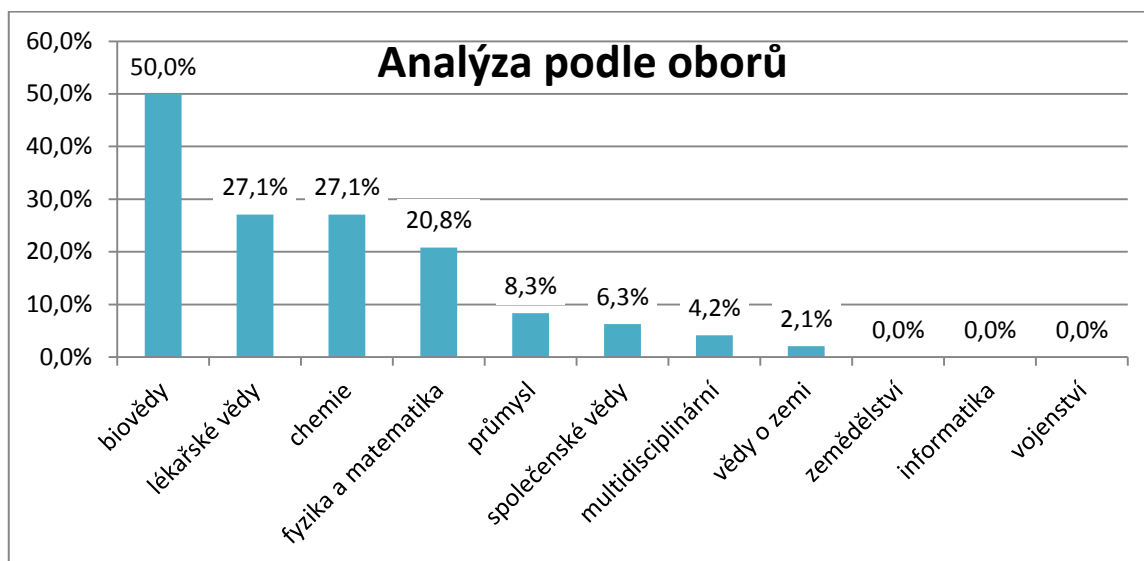
Green	Yellow	Blue	White
American Association for the Advancement of Science	American Physiological Society	Cell Press	American Chemical Society
American Physical Society	Annual Reviews	Elsevier Science Inc: Lancet	American Medical Association
Cambridge University Press	Nature Publishing Group		Endocrine Society
Elsevier Science BV	Wiley-Blackwell		Massachusetts Medical Society
Pergamon-Elsevier Science LTD			
Royal Society Of Chemistry			
Taylor & Francis LTD			

Tabulka 2 Vydavatelé (IF) podle barvy politiky

Dále jsou analyzovány časopisy a jejich vydavatelé z hlediska oborů. 16,7 % časopisů byly v JCR přiděleny dvě vědní kategorie, 2 % pak kategorie tři a čtyři kategorie se vyskytují u 4,1 % vydavatelů. Z tohoto důvodu proto celkový součet procent v Graf 3 Analýza časopisů s nejvyšším IF podle oborů přesahuje hodnotu 100 %. Pro lepší přehlednost byly kategorie z JCR rozříděny do obecnějších celků a to podle Seznamu oborů pro RIV²². Tyto kategorie doplněné o skupinu multioborové jsou použity pro Graf 3 Analýza časopisů s nejvyšším IF podle oborů. Převod kategorií JCR na klasifikaci věd RIV je zaznamenán v Příloha 3: Převod kategorií JCR na obory RIV. Nejdominantnější vědou/oborem jsou biovědy (50 %), o druhou příčku se s 27,1 % dělí lékařská věda a chemie a fyzika a matematika jsou pak třetím nejčastějším oborem u časopisů s nejvyšším IF. Ostatní obory zde nejsou zastoupeny ani

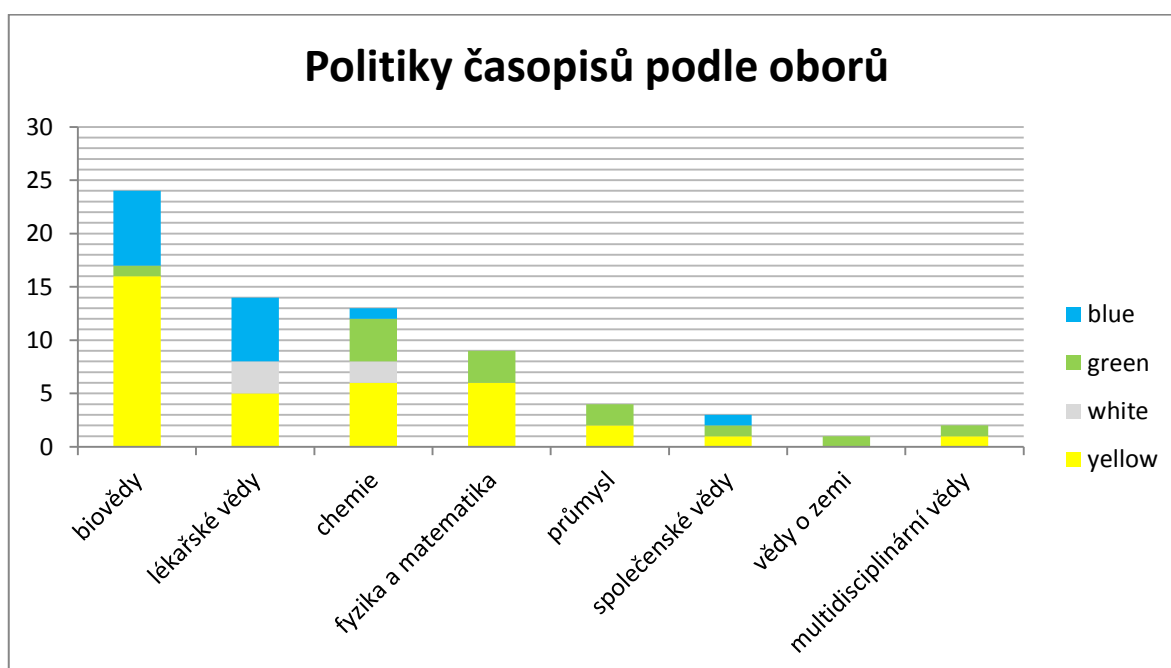
²² Seznam oborů pro RIV (Rejstřík informací o výsledcích) dostupný z: http://sun2.biomed.cas.cz/fgu/knihovna/riv_obory.html

Politiky vydavatelů vzhledem k možnosti autoarchivace v otevřených repozitářích 10 % a zemědělství, informatika a vojenství se dokonce nevyskytly ani u jednoho ze sledovaných impaktovaných časopisů.

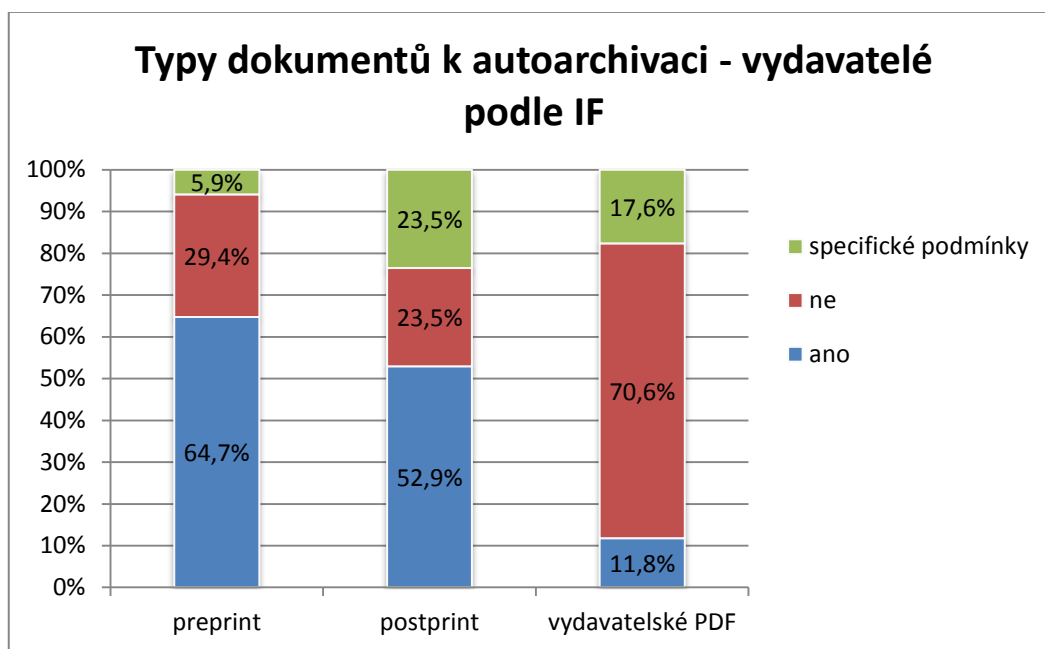
Graf 3 Analýza časopisů s nejvyšším IF podle oborů

Stejně jako Graf 3 Analýza časopisů s nejvyšším IF podle oborů, tak i Graf 4 Politiky časopisů podle oborů pojednává nikoli o politikách vybraných vydavatelů ale o politikách časopisů s nejvyšším IF. Nicméně politiky všech časopisů se shodují s jejich vydavateli, pouze časopisů je více. Právě to způsobilo výrazný rozdíl mezi politikami časopisů a vydavatelů, kdy žlutá a bílá politika je zastoupena čtyřmi vydavateli, ale ve zmiňovaném grafu žlutá politika výrazně převládá (52,9 %), nejvýraznější je pak v oblasti biověd. I pro tento graf byla použita totožná klasifikace věd.

Graf 4 Politiky časopisů podle oborů

U autoarchivace je důležité vědět, kterou verzi dokumentu, může autor uložit do repozitáře. Postoje vydavatelů jsou zaznamenány pro každý časopis zvlášť (viz Příloha 1: Soupis vydavatelů podle IF) a jsou označeny shodnými symboly jako je tomu v databázi SHERPA/RoMEO: pro ano ✓, ne ✗ a v případě specifických podmínek ✦. U vydavatelů časopisů s nejvyšším IF je nejčastější možností uložení preprintu (64,7 %), i postprint je u více než 50 % vydavatelů povolen, nicméně vydavatelské PDF, které si zachovává grafickou úpravu publikovaného článku je zakázáno 70,6 %. Z Graf 5 Typy dokumentů k autoarchivaci je jednoznačně patrný záměr ponechat si jisté výhody, proč by měl koncový uživatel volit raději předplatné.

Graf 5 Typy dokumentů k autoarchivaci – vydavatelé podle IF

5.1.1. American Chemical Society

American Chemical Society (ACS) je vydavatelem 56 časopisů. ACS vznikla roku 1876 v New Yorku a o tři roky později vyšel jejich první časopis. Dnes ACS zahrnuje další čtyři organizace (ACS Publications, ©2015). Podle databáze SHERPA/RoMEO se hlásí k bílé politice OA, která formálně otevřený přístup nepodporuje. V analýze se objevily dva jeho časopisy a to Accounts of Chemical Research s IF 22,323 a Chemical Reviews s IF 46,568, jedná se tak o třetí nejvyšší impakt faktor mezi analyzovanými časopisy. V obou případech se jedná o časopisy, které se zabývají chemií a jejím přesahem do příbuzných vědních disciplín. Oba časopisy zastávají bílou politiku stejně jako vydavatel. American Chemical Society neumožňuje autoarchivaci vydavatelské verze/PDF a vložení preprintu a postprintu je povoleno pouze za specifických podmínek (University of Nottingham, ©2015c).

Podle obecných podmínek databáze SHERPA/RoMEO je možné uložit preprint nebo postprint pouze nekomerčně a to na webové stránky autora, preprintové servery nebo na stránky jeho instituce. Také je možné vložit tyto dvě verze vědeckého výstupu do institucionálního případně oborového repozitáře. Je nutné ke každému vložení uvést podmínky, za kterých bylo možné je uložit a přiložit odkaz na vydavatelskou verzi. Pokud chce autor svůj článek zpřístupnit dříve, než vyprší 12 měsíční embargo, je nutné získat povolení od autora. Je potřeba se vzdát tzv. Editor's choice (volba vydavatele) a použít Author's choice (autorova volba) (University of Nottingham, ©2015c).

Všechny články s logem ACS AuthorChoice publikované před 1. 4. 2013 podléhají podmínkám AAuthorChoice / Editor's choice. Všechny články publikované po tomto datu podléhají buď variantě předplatného s 12 měsíčním embargem nebo možnosti AuthorChoice s okamžitým přístupem za jedné ze tří podmínek. Podmínky pro tento přístup jsou následující: ACS AuthorChoice/ACS Editors' Choice nebo ACS AuthorChoice/ACS Editors' Choice s licencí Creative Commons CC-BY a poslední z možností je pak ACS AuthorChoice/ACS Editors' Choice s licencí Creative Commons CC-BY-NC-ND (ACS Publications, ©2015)

Editor's choice představuje možnost volného zpřístupnění článku na stránkách vydavatele, ale pouze za předpokladu, že bude vybrán komisí vydavatele na základě určených parametrů jako nejlepší. Článek ke zveřejnění pro Editor's Choice je vybrán na základě doporučení od 400 editorů ACS. Je vybírán z více než 40 recenzovaných časopisů z celého světa. Author's choice je možnost placeného Otevřeného přístupu, který umožňuje zpřístupnit jeho vědecký článek před uplynutím embarga. Author's choice je zpoplatněna 4 000 dolary pro neregistrované členy. Pro registrované členy je tento poplatek snížen o polovinu na částku 2 000 dolarů. Pro zpřístupnění po 12 měsících je cena poloviční, pro neregistrované členy to je 2 000 dolarů a pro registrované 1 000 dolarů (ACS Publications, ©2015).

5.1.2. Annual Reviews

Annual Review je americký vydavatel, který funguje od roku 1932 (Annual Reviews, ©2015). SHERPA/RoMEO u něho eviduje 46 časopisů z oblastí biomedicíny a fyzikálních a sociálních věd. Jedná se o vydavatele se žlutou politikou. (University of Nottingham, ©2015c) V analýze se objevuje pět jeho impaktovaných časopisů: Annual Review of Astronomy and Astrophysics (IF 33,346), Annual Review of Biochemistry (IF 30,283), Annual Review of Immunology (IF 39,327), Annual Review of Plant Biology (IF 23,3) a Annual Review of Psychology (IF 21,81). Z hlediska oborů jsou tyto časopisy celkem různorodé. Zabývají se chemií, společenskými vědami, biovědami, fyzikou a matematikou. Pouze Annual Reviews of Immunology a Annual Reviews of Plant Biology mají společnou

Politiky vydavatelů vzhledem k možnosti autoarchivace v otevřených repozitářích vědní disciplínu a tou jsou podle klasifikace věd přidělených jednotlivým časopisům během analýzy ze Seznamu oborů pro RIV biovědy.

Politika časopisů je shodná s politikou vydavatele ve všech případech je možné autoarchivovat pouze preprint článků. Postprint ani vydavatelské PDF autoři archivovat nesmějí. V obecných podmínkách uvedených v databázi SHERPA/RoMEO stojí, že preprint musí odkazovat na verzi publikovanou v časopise (např. webové stránky vydavatele). Vydavatelům musí být přiznán copyright a zdroj. Autoři mohou umístit URL eprintu pouze na jednu autorovu webovou stránku a na web mateřské instituce. Dále musí být viditelně uvedeno v preprintu, že byl článek přijat k publikaci v Annual Reviews v revidované podobě (University of Nottingham, ©2015c).

5.1.3. Elsevier

Vydavatel Elsevier je největší z analyzovaných vydavatelů, který vydává 2500 časopisů napříč všemi obory, z nichž 1990 je uvedeno v SHERPA/RoMEO. Na svých webových stránkách se označuje jako „*přední světový poskytovatel informačních řešení, které zvyšují výkonnost odborníků v oblasti vědy, zdravotnictví a technologií*“ (At a glance, ©2015). Přestože se společnost označuje za poskytovatele má své kořeny v publikační činnosti vědecké, lékařské a technické literatury, kterou začal vydávat již před více než 135 lety (Company Information, ©2015).

Pod tento vydavatelský gigant spadá 847 dalších organizací, mezi něž patří i Lancet a Cell Press, kteří se také objevují v analýze. Elsevier odkoupil britské vydavatelství Pergamon Press již v roce 1992. Byť vydavatelství jako takové dnes již neexistuje, je v Elsevieru zachován tento název jako kategorie, která shromažďuje časopisy dříve vydávané Pergamonem do jedné skupiny (Company Database, ©2003). V analýze se dále objevuje Elsevier Science B. V., který představuje nizozemskou odnož Elsevieru (Locations, ©2015).

Americký poskytovatel Elsevier se hlásí jako celek k zelené politice. Nicméně někteří z velkého množství spolupracujících organizací většinou bývalí vydavatelé mají odlišnou politiku a jsou v SHERPě vyčleněni. Elsevier Science B. V. se rovněž hlásí k zelené politice a umožňuje autorům autoarchivaci preprintu i postprintu, nikoli však vydavatelského PDF. V analýze se objevuje pouze jeden jeho časopis a to Physics Reports – Review Section of Physics Letters s IF 20,033 (University of Nottingham, ©2015c).

Cell Press²³ je spolupracující vydavatelství, které vydává 30 časopisů, a v analýze je zastoupen pěti: Cancer Cell (IF 23,523), Cell (IF 32,242), Cell Stem Cell (IF 22,268),

²³ Stránky vydavatele dostupné z: <http://www.cell.com/>

Politiky vydavatelů vzhledem k možnosti autoarchivace v otevřených repozitářích Immunity (IF 21,561) a Trends in Cognitive Sciences (IF 21,965). Všechny tyto časopisy jsou označeny modrou politikou a je umožněno ukládat pouze postprint. Čtyři z těchto časopisů se zabývají problematikou biověd, dále se objevují lékařské vědy, chemie a společenské vědy. Podle obecných podmínek uvedených v SHERPA/ROMEO musí autor uvést odkaz na domovskou stránku časopisu s identifikátorem DOI²⁴ (University of Nottingham, ©2015c).

Skupina časopisů s vydavatelem Elsevier Science INC: Lancet²⁵ zastává rovněž modrou politiku k autoarchivaci. V analýze hovoříme o čtyřech časopisech s následujícími názvy: Lancet se čtvrtým nejvyšším IF 45,217, Lancet Infectious Diseases s IF 22,433, Lancet Neurology s IF 21,896 a Lancet Oncology s IF 24,690. Tento vydavatel vydává celkem deset časopisů, z nichž se čtyři dostaly do analýzy vědeckých časopisů s největším IF. Autorům je umožněno ukládání pouze postprintů. SHERPA/ROMEO řadí tohoto vydavatele mezi americké, nicméně tyto časopisy jsou označovány jako britské. Všechny zmiňované tituly se zabývají lékařskými vědami (University of Nottingham, ©2015c).

Ze skupiny časopisů Pergamon-Elsevier Science LTD jsou v analýze zahrnuty dva časopisy: Progress in Materials Science (IF 27,417) a Progress in Polymer Science (IF 26,932). První z nich je zaměřen na oblast průmyslu a druhý pak na chemii. V obou případech zastávají zelenou politiku, stejně tak, jak je tomu v kompletním postoji Elsevieru (University of Nottingham, ©2015c). To je způsobeno pravděpodobně tím, že Pergamon-Press jako samostatný vydavatel již neexistuje (Company Database, ©2003). Rovněž tedy umožňuje autoarchivaci preprintu a postprintu, nikoliv však vydavatelského PDF.

Je to jediný vydavatel z analyzovaných, na jehož stránkách je velice přehledně uvedeno, jak se staví k otevřenému přístupu. Na svých stránkách má snadno dohledatelnou celou kategorii nazvanou Open Science, kde je možné zjistit, jak je zapojen do otevřeného přístupu a jaké Open Access služby poskytuje (Open Science, ©2015).

5.1.4. Nature Publishing Group

Nature Publishing Group (NPG) je britský vydavatel napříč životními, fyzikálními, chemickými, aplikovanými vědami a klinickou medicínou (Nature Publishing Group, ©2015). Tento vydavatel celkem vydává 131 časopisů, z nichž se 18 objevuje v analýze (viz Příloha 1: Soupis vydavatelů podle IF) a jedná se tak o vydavatele s nejvyšším počtem časopisů v této bakalářské práci. NPG se hlásí ke žluté politice, která je shodná u všech analyzovaných časopisů. Autorovi je umožněno autoarchivovat preprint, vydavatelské PDF

²⁴ DOI = Digital Object Identifier Systém. Více informací dostupných z: www.doi.org/

²⁵ Stránky dostupné z: <http://www.thelancet.com/about-us>

Politiky vydavatelů vzhledem k možnosti autoarchivace v otevřených repozitářích není povoleno a postprint je možné uložit pouze za specifických podmínek, tj. šestiměsíční embargo (University of Nottingham, ©2015c).

Mezi 18 zmiňovanými časopisy dominují biovědy (zastoupeno 12 tituly) a fyzika a matematika, jimž je věnováno pět titulů. Dále se objevuje chemie, lékařské vědy, průmysl a multidisciplinární vědy.

Autoři, kteří chtějí u tohoto vydavatele využít možnosti autoarchivace, si ponechávají copyright, ukládají preprint do arXiv nebo do bioRxiv. Postprint může autor uložit na své osobní stránky, do institucionálního repozitáře, do databáze PubMed Central nebo do archivu grantové agentury. Vydavatelský zdroj musí být přiznán. Autoarchivovaná verze musí obsahovat odkaz na verzi vydanou v časopise (na webových stránkách vydavatele) s identifikátorem DOI (University of Nottingham, ©2015c).

5.1.5. Royal Society of Chemistry

Posledním analyzovaným vydavatelem je nezisková organizace Royal Society of Chemistry se sídlem ve Velké Británii a jejíž publikační činnost sahá 174 let zpět do historie (Royal Society of Chemistry, ©2015). Během této doby se do této instituce včlenili další tři organizace. Podle SHERPA/RoMEO vydává 78 časopisů, ale podle webových stránek vydavatele se jedná o 40 recenzovaných časopisů z oblasti chemie a příbuzných vědních oborů (University of Nottingham, ©2015c).

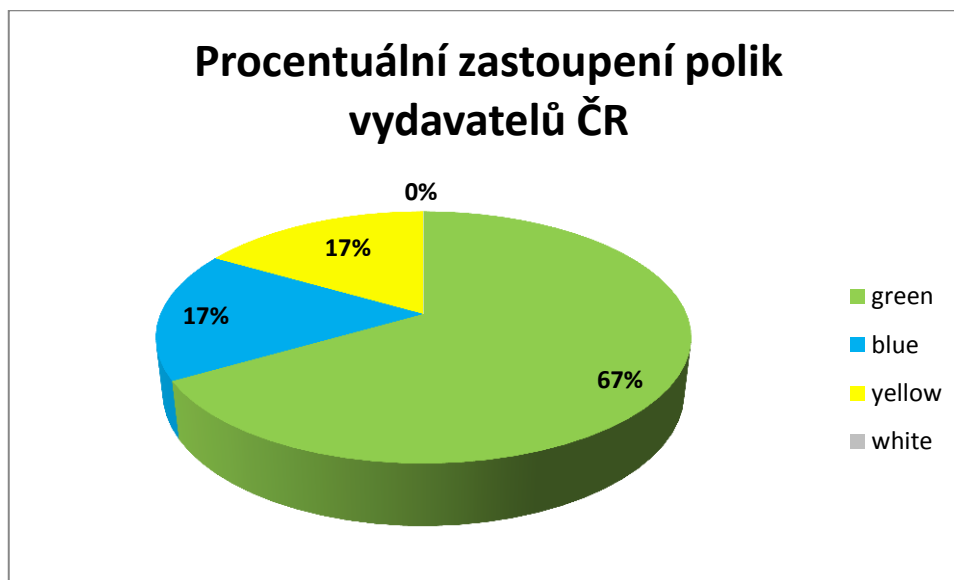
V analýze se objevily dva časopisy. První nese název Chemical Society Reviews (IF 33,383) a pojednává o chemii z hlediska multioborového. Druhým titulem je Energy & Environmental Science s IF 20,523, jehož předmětem není pouze chemie, ale také energie a paliva (průmysl dle klasifikace RIV) a environmentální vědy (vědy o zemi dle RIV).

Tato nezisková organizace spadá do skupiny zelených vydavatelů a umožňuje autorům autoarchivat, jak preprint tak postprint či vydavatelské PDF. Obecné podmínky však drobná omezení přinášejí – autorský postprint smí být uložen do institucionálního repozitáře až 12 měsíců po přijetí k recenznímu řízení nebo popřípadě do nekomerčních repozitářů po uplynutí 12 měsíců (s výjimkou repozitářů grantových agentur, které financovali výzkum) (University of Nottingham, ©2015c). Dle mého mínění se zde jedná o skryté embargo, kdy vydavatel umožňuje bez jakýchkoliv omezení autoarchivaci, ale při podrobnější prozkoumání faktů autor zjistí, že na zveřejnění musí čekat 12 měsíců.

5.2. Čeští vydavatelé v SHERPA/RoMEO

V této podkapitole jsou analyzováni čeští vydavatelé, kteří jsou zaznamenáni v databázi SHERPA/RoMEO. Soupis vydavatelů se nachází v Příloha 2: Soupis českých vydavatelů v SHERPA/RoMEO. Analyzováno je 12 vydavatelů, s tím že AV ČR²⁶, Matematický ústav: Mathematica Bohemica a AV ČR, Knihovna: Knihy a dějiny nejsou samostatní vydavatelé, ale časopisy se specifickou politikou oproti mateřské instituci, a proto je zmiňovaná databáze zahrnuje do soupisu, ale nepočítá jako vydavatele. Údaje pro analýzu byly vyselektovány z databáze SHERPA/RoMEO ke dni 20. 7. 2015. Ve srovnání s analýzou vydavatelů časopisů s nejvyšším impakt faktorem se zde vyskytují ve sloupcích preprint, postprint a vydavatelské PDF další symboly, a to – (pomlčka) jako označení pro neznámý status a ? (otazník) pro nejasný status.

Graf 6 zobrazuje procentuální zastoupení politik českých vydavatelů se záznamem v databázi SHERPA/RoMEO. V tomto případě výrazněji převažuje zelená politika (67 %) oproti vydavatelům z první části analýzy (39 %). U vydavatelů časopisů s nejvyšším IF je procentuální zastoupení žlutých a bílých vydavatelů rovnoměrné (22 %). Zde však shodných hodnot dosahují vydavatelé se žlutou a modrou politikou (17 %). Bílá politika se u českých vydavatelů v databázi SHERPA/RoMEO nevyskytuje vůbec.

Graf 6 Procentuální zastoupení politik českých vydavatelů

Tabulka 3 rozčleňuje analyzované vydavatele do čtyř kategorií podle možných barevných politik (zelená, žlutá, modrá, bílá). Kategorie pro bílé vydavatele, jak již bylo zmíněno je prázdná. Pět z těchto vydavatelů (41 %) jsou relativně samostatně fungující části univerzit, ne vždy se jedná o fakultu, např.: Center for Economic Research and Graduate

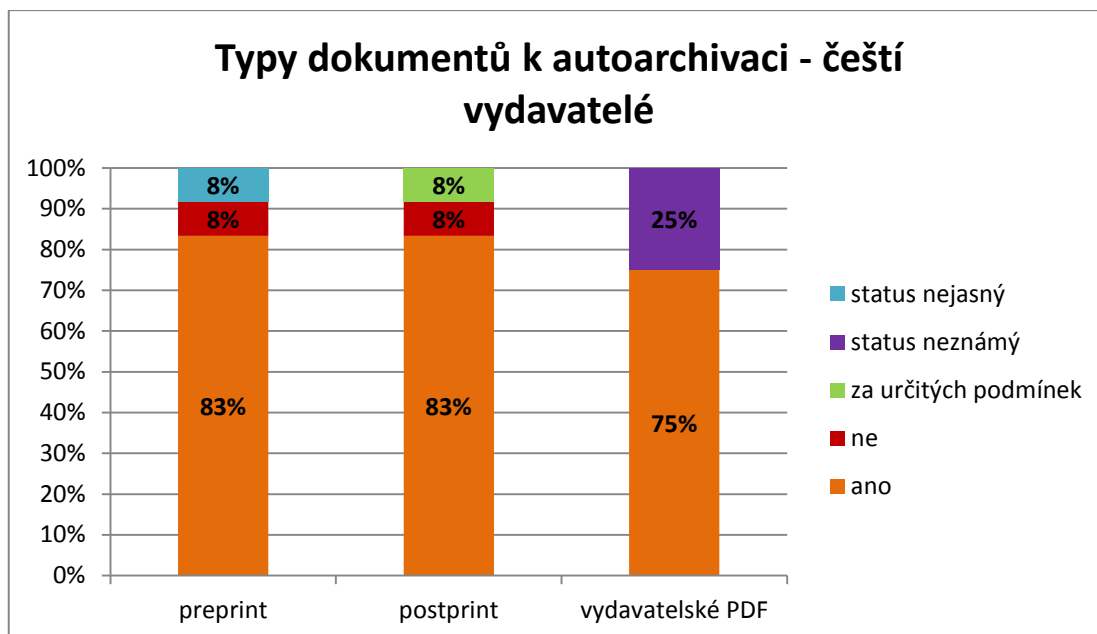
²⁶ Akademie věd České republiky

Politiky vydavatelů vzhledem k možnosti autoarchivace v otevřených repozitářích Education při Univerzitě Karlově v Praze. Z analyzovaných vydavatelů 25 % (n = 3) spadá pod Akademií věd České republiky (AV ČR). Většina těchto vydavatelů má v Sherpě/RoMEO jak českou, tak anglickou verzi názvu.

green	yellow	blue	white
AV ČR, Knihovna	European Journal of Entomology	Aprofema	
AV ČR, Matematický ústav	Radioengineering Society	Česká pedagogická společnost	
AV ČR, Národohospodářský ústav			
Central Bohemia University			
UK v Praze, Center for Economic Research and Graduate Education (CERGE)			
University of Ostrava, Faculty of Medicine			
UK v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí			
UK v Praze, Fakulta sociálních věd			

Tabulka 3 Čeští vydavatelé podle barvy politiky

Graf 7 Typy dokumentů k autoarchivaci – čeští vydavatelé analyzuje postoje českých vydavatelů k možnostem ukládání preprintů, postprintů a vydavatelských verzí. Jak je patrné z grafu, mezi českými vydavateli převažuje pozitivní přístup ke všem třem možnostem. Hodnoty přesahují 70 %, jedná se tak o lepší výsledky než u vydavatelů časopisů s nejvyšším IF (viz Graf 5 Typy dokumentů k autoarchivaci – vydavatelé podle IF), a to zejména u typu vydavatelského PDF (ČR 75 % x IF 11,8 %). Rozdíl může být způsoben tím, že v první části se vyskytuje větší množství čistě komerčních vydavatelů s primárním záměrem zisku. Přestože 75 % (n = 9) českých vydavatelů ukládání vydavatelského PDF umožňuje, tak zbylých 25 % (n = 3) svůj postoj v databázi SHERPA/RoMEO neuvádí.

Graf 7 Typy dokumentů k autoarchivaci – čeští vydavatelé

6 Závěr

Během analýzy se objevily nesrovnalosti v názvech vydavatelů v databázi SHERPA/RoMEO a JCR. Jako nejlepší prostředek pro jednoznačnou identifikaci nejen časopisu ale i vydavatele se ukázal identifikátor ISSN (International Standard Serial Number). Nesrovnalostí se během analýzy objevilo více. Velmi zásadní byly rozdíly v rámci konkrétních článků a vydavatelů, kdy symbol ✓ označoval schválení vložení některého z e-printů, avšak po prostudování obecných podmínek a podrobnějších informací jeho postoj odpovídal více např. žluté politice. Ve své podstatě záleží na rozhodnutí vydavatele – někteří považují embargo za omezení a zvolí jiný symbol, ale jiní tento údaj zanesou pouze do obecných podmínek a na první pohled pak působí otevřeněji.

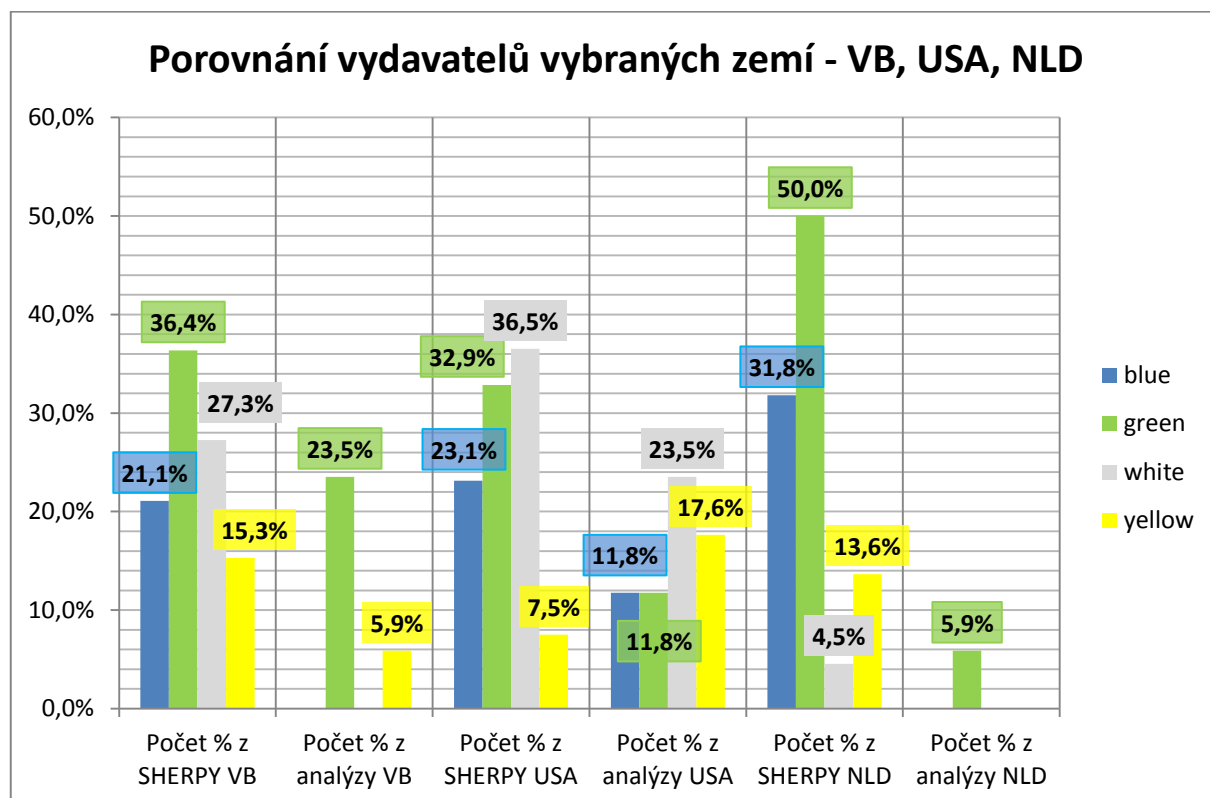
Analýza oborů podle vydavatelů se ukázala velmi náročnou, jelikož se často jedná o multioborové vydavatele a v případě Elsevier spíše o poskytovatele nežli vydavatele. Jako řešení se ukázalo postupovat podle oborů časopisů (kategorií JCR a klasifikace pro RIV), které se v analýze objevily. Některé z nich se zabývají problematikou více oborů, z tohoto důvodu se v analýze objevilo 70 záznamů oborů (viz podkapitola 5.1 Vydavatelé podle impakt faktoru (IF), Graf 4 Politiky časopisů podle oborů). Z nichž se 52,9 % hlásí ke žluté politice, která je u většiny případů převažující s výjimkami společenských a multioborových věd, kde si je žlutá politika rovnocenná s jinými zastoupenými politikami. Další výjimkou jsou lékařské vědy, kde mírně převažuje modrá politika a k zelené se jako jediný vědní obor nehlásí vůbec. Oproti tomu o chemii lze z hlediska oborů tvrdit, že je nejotevřenější – je zde nejvýrazněji zastoupená zelená politika. Společným znakem chemie a lékařských věd je pak zastoupení bílé politiky, které se u ostatních kategorií neobjevuje. Modrá politika se výrazněji objevuje u biověd a lékařských věd a okrajově v chemii a společenských vědách. Zelená a žlutá politika jsou zastoupeny s výjimkou jedné vědní disciplíny ve všech kategoriích.

Čeští vydavatelé z hlediska oborů nebyli porovnání, jelikož se jednalo o instituce s širokým rozsahem napříč vědními obory a u zapsání kompletních univerzit hůře prokazatelným stěžejním zaměřením časopisů.

Mezi časopisy s nejvyšším IF mají jednoznačnou převahu USA a VB. Ojedinelým vydavatelem z hlediska země je zde nizozemská odnož Elsevieru, avšak Velká Británie a Spojené státy americké drží co do počtu vydavatelů převahu mezi všemi státy – USA má v SHERPA/RoMEO 500 záznamů, čím si vysloužila prvenství a VB s 243 vydavateli druhou pozici. V Nizozemí se nachází pouze 22 vydavatelů, kteří se oficiálně hlásí k autoarchivaci a tím je 18. zemí s nejvyšším počtem záznamů, a přesto je to právě tato rozlohou malá země,

Politiky vydavatelů vzhledem k možnosti autoarchivace v otevřených repozitářích která se jako jediná výjimka objevila mezi časopisy s nejvyšším IF. Mezi Velkou Británií a Nizozemím se nachází státy jako např. Portugalsko (121), Indie (86), Německo (74), Kanada (63), Itálie (37), Francie nebo Maďarsko (26). Česká Republika se zaujímá 31. pozici z 93 států světa.

Porovnání bylo také rozložení barevných politik u všech vydavatelů ze Spojených států amerických, Velké Británie a Nizozemí ze SHERPY/ROMEO a s vydavateli, kteří byli součástí analýzy (viz podkapitola 5.1 Vydavatelé podle impakt faktoru (IF); Graf 8 Porovnání vydavatelů vybraných zemí – VB, USA, NLD²⁷). Ve Velké Británii jednoznačně převažuje zelená politika (n = 88), nejméně se pak vyskytuje žlutá (n = 37). V analýze se zelená objevila rovněž jako nejčastější, avšak modrá s bílou politikou se zde nevyskytují vůbec, přestože jsou v celkovém vzorku zastoupeny více než 20 %. Ve Spojených Státech o necelá 4 % (n = 18) převažuje bílá politika, tj. formálně nepodporují autoarchivaci. Ve vzorku analyzovaných vydavatelů mnohem výrazněji dominuje rovněž bílá politika nad zelenou a modrá poklesla, kdežto žlutá vzrostla. V NLD z 22 vydavatelů se polovina hlásí k zelené politice a pouze 4,5 % zastupuje bílou. Není tedy divu, že právě analyzovaný vydavatel zastává zelenou politiku.

Graf 8 Porovnání vydavatelů vybraných zemí – VB, USA, NLD

²⁷ Z důvodů lepší názornosti a přehlednosti byl graf zařazen do závěru.

Domnívám se, že nizozemští vydavatelé, kteří jsou zaznamenáni ve zmiňované databázi, mohou být ukázkou dobré praxe pro vydavatele VB a USA, byť se v těchto zemích nachází mnohonásobně větší počet vydavatelů. Z impaktovaných časopisů 23,5 % zastává bílou politiku, jedná se však pouze o americké vydavatele. Rovněž je tomu i u vydavatelů s modrou politikou (11,8 %). Žlutí v analyzovaném vzorku mají také 23,5 % jako bílí. Stejně číslo pak přinášejí britští vydavatelé v zelené politice a s přičtením 11,8 % z USA a 5,9 % z NLD je zelená politika nejvýraznějším přístupem vydavatelů časopisů s IF k autoarchivaci. Lze tedy říci, že publikování ve vědeckých časopisech s nejvyšším IF je ze 41,2 % otevřené a umožňuje jak preprint, tak i postprint nebo vydavatelské PDF.

Domnívám se, že čeští vydavatelé a vydavatelé impaktovaných časopisů si mohou býti vzájemnou inspirací. Čeští vydavatelé svým pozitivním postojem k zelené politice, kterou představuje 67 % analyzovaných vydavatelů a oproti tomu se k bílé nehlásí jediný vydavatel. Naopak mezi vydavateli impaktovaných časopisů bílá politika je rovnocenná žluté (22 %). U všech amerických vydavatelů je bílá dokonce nejčastější politikou (36,5 %). Čím se může Česká republika inspirovat, je množství institucí zapojených do SHERPA/RoMEO a vyjadřující tak veřejně svůj postoj k autoarchivaci a usnadňující tak autorům vyhledání potřebných údajů o možnostech publikování zelenou cestou.

Bibliografie

- 1 ACS Publications [online]. ©2015. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z:
<http://pubs.acs.org/editorschoice/>
- 2 Annual Reviews [online]. ©2015. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z:
<http://www.annualreviews.org/>
- 3 Asociace knihoven vysokých škol České republiky: AKVŠ [online]. ©2015. [cit. 2015-07-28]. Dostupné z: <http://www.akvs.cz/>
- 4 At a glance. ©2015. In: Elsevier [online]. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z:
<http://www.elsevier.com/about/at-a-glance>
- 5 ARMBRUSTER, Chris a Laurent ROMARY. *Comparing repository types: challenges and barriers for subject-based repositories, research repositories, national repository systems and institutional repositories in scholarly communication* [online]. 2009 [cit. 2013-05-16]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=150690
- 6 BARTOŠEK, Miroslav. 2009. Open access - otevřený přístup k vědeckým informacím: Úvod do problematiky. *Zpravodaj ÚVT MU* [online]. Roč. XX, č. 2, s. 1-7 [cit. 2015-04-12]. ISSN 1212-0901. Dostupné z:
<http://webserver.ics.muni.cz/bulletin/articles/628.html>
- 7 BARTOŠEK, Miroslav. 2011. *Open Access: otevřený přístup k vědeckým informacím* [online]. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z: <http://knihovna.phil.muni.cz/wp-content/uploads/2013/09/oaweek-2011-m-bartosek.pdf>
- 8 BEALL, Jeffrey. 2015. *Criteria for Determining Predatory Open-Access Publishers* [online]. 3rd edition. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z:
<https://scholarlyoa.files.wordpress.com/2015/01/criteria-2015.pdf>
- 9 BEALL, Jeffrey. 2012. *Scholarly Open Access: Critical analysis of scholarly open-access publishing* [online]. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z: <http://scholarlyoa.com/>
- 10 Bethesda Statement on Open Access Publishing [online]. 2003. [cit. 2015-07-30]. Dostupné z: <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>
- 11 Budapest Open Access Initiative [online]. 2003. [cit. 2015-07-22]. Dostupné z:
<http://www.budapestopenaccessinitiative.org/>
- 12 Company Database: Pergamon Press (now Imprint of Elsevier). ©2003. In: *EVISA: European Virtual Institute for Speciation Analysis* [online]. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z: <http://www.speciation.net/Database/Companies/Pergamon-Press-now-Imprint-of-Elsevier/-;i819a-1>

- 13 Company Information. ©2015. In: *Elsevier* [online]. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z: <https://www.elsevier.com/about/company-information>
- 14 Cornell University Library. 1991. *arXiv.org* [online]. [cit. 2015-07-29]. Dostupné z: <http://arxiv.org/>
- 15 CRAWFORD, Walt. 2011. *Open access: what you need to know now* [online]. Chicago: American Library Association, iv, 76 p. [cit. 2015-04-17]. ISBN 978-0-8389-9270-8. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/detail.action?docID=10469301>
- 16 *Creative Commons: Česká republika* [online]. ©2015. [cit. 2015-07-29]. Dostupné z: <http://www.creativecommons.cz/>
- 17 Definice pojmů. ©2015. In: *ASEP: Evidence výsledků vědecké práce v AV ČR* [online]. [cit. 2015-07-29]. Dostupné z: <http://www.lib.cas.cz/asep/repozitar-asep/definice-pojmu/#self>
- 18 *DOAJ: Directory of Open Access Journals* [online]. © 2015. [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://doaj.org/>
- 19 DOPORUČENÍ KOMISE ze dne 17. července 2012 o přístupu k vědeckým informacím a jejich uchovávání. 2012. In: *Úřední věstník Evropské unie* [online]. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012H0417&from=EN>
- 20 FIRSTOVÁ, Zdeňka, ed. *Institutional Online Repositories and Open Access: CASLIN 2009: 16th international seminar: Teplá Monastery, Czech Republic, 7-11 June 2009*. Pilsen: University of West Bohemia, 2009. 82 s. ISBN 978-80-7043-806-0.
- 21 GARGIULO, Paola. Why European Research and Education Policies must include Open Access [online prezentace]. 2011 [cit. 2015-07-28] Dostupné z: <http://www.ifla.org/files/assets/hq/presidents-program/papers/gargiulo.PDF>.
- 22 HAVLOVÁ, Jaroslava a Jiří MAREK. 2011. Otevřený repozitář. In: *Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. [cit. 2015-07-28]. Dostupné z: <http://aleph.nkp.cz>
- 23 Hirschův index (h-index). ©2015. In: *Ústav vědeckých informací I.LF UK a VFN* [online]. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z: <http://uvi.lf1.cuni.cz/hirschuv-index-h-index>
- 24 HUBBARD, Bill. 2007. Green, Blue, Yellow, White & Gold: A brief guide to the open access rainbow. In: *Sherpa* [online]. [cit. 2015-04-17]. Dostupné z: <http://www.sherpa.ac.uk/documents/sheraplusdocs/Nottingham-colour-guide.pdf>

- 25 Hybridní časopisy. ©2015. In: *Ústřední knihovna Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava* [online]. [cit. 2015-07-28]. Dostupné z:
<http://knihovna.vsb.cz/open-access/gold-open-access.htm#hybridni>
- 26 Impakt faktor. 2001. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2015-07-29]. Dostupné z:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Impakt_faktor
- 27 Instructions to Authors. ©2015. In: *Endocrine Society* [online]. [cit. 2015-07-29]. Dostupné z: <http://press.endocrine.org/page/authors#mozTocId550068>
- 28 *International Open Access Week: October 20 - 26, 2014* [online]. 2014. [cit. 2015-07-28]. Dostupné z: <http://www.openaccess.cz/cs/openaccess/>
- 29 CHARVÁTOVÁ, Michaela. *Institucionální open access repozitáře v České republice* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013 [cit. 2015-04-18]. 60 s. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/122194>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce Věra Pilecká.
- 30 KINGSLEY, Danny a Sarah BROWN. 2013. Benefits of Open Access. In: *Australian Open Access Support Group* [online]. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z:
<http://aoasg.org.au/resources/benefits-of-open-access/>
- 31 Locations. ©2015. In: *Elsevier* [online]. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z:
<http://www.elsevier.com/about/locations#>
- 32 *Nature Publishing Group* [online]. ©2015. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z:
<http://www.nature.com/>
- 33 Open Access časopisy. ©2010. In: *České vysoké učení technické v Praze: Ústřední knihovna* [online]. [cit. 2015-07-28]. Dostupné z: <http://knihovna.cvut.cz/veda/open-access/oa-casopisy.html>
- 34 Open Access. ©2015. In: *Ústřední knihovna Vysoké školy báňské - Technické univerzity Ostrava* [online]. [cit. 2015-07-29]. Dostupné z:
<http://knihovna.vsb.cz/open-access/open-access.htm>
- 35 *Open Access Scholarly Information Sourcebook: Practical steps for implementing Open Access* [online]. 2009? [cit. 2013-05-26]. Dostupné z: <http://www.openoasis.org/>.
- 36 Open Science. ©2015. In: *Elsevier* [online]. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z:
<http://www.elsevier.com/about/open-science>
- 37 *OpenDOAR* [online]. ©2014. [cit. 2015-07-29]. Dostupné z:
<http://www.openoasis.org/index.html>

- 38 Otevřený přístup: (Open Access). ©2012. In: *Knihovna Akademie věd ČR, v. v. i.* [online]. [cit. 2015-07-28]. Dostupné z: <http://www.lib.cas.cz/publikacni-cinnost/otevreny-pristup/>
- 39 Otevřený repozitář. 2001. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2015-07-28]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Otev%C5%99en%C3%BD_repozit%C3%A1%C5%99
- 40 PLANKOVÁ, Jindra. 2009b. Fenomén „Open Access“ – iniciativy, význam, přínosy. In: *Inforum*. Praha: Albertina icome Praha, s. 1-9. ISSN 1801-2213. Dostupné z: <http://www.inforum.cz/archiv/inforum2009/sbornik/20/>
- 41 PLANKOVÁ, Jindra. 2009a. Významný mezník v oblasti Open Access. *Ikaros* [online]. Roč. 13, č. 11 [cit. 2015-04-18]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/13263>
- 42 Predátoři. ©2015. In: *Knihovna Univerzity Karlovy v Praze* [online]. [cit. 2015-07-30]. Dostupné z: <http://knihovna.cuni.cz/open-access/chci-publikovat-open-access/zlata-cesta/predatori/>
- 43 *Quality Open Access Market* [online]. © 2015. [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://www.qoam.eu/>
- 44 Read the Budapest Open Access Initiative. *Budapest Open Access Initiative* [online]. 2002 [cit. 2015-07-30]. Dostupné z: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>
- 45 Readers Share Their Stories: Comments on Open Access Articles. 2012. In: *Scholarly Publishing @ MIT Libraries* [online]. [cit. 2015-04-17]. Dostupné z: <http://libraries.mit.edu/scholarly/comments-on-open-access-articles/>
- 46 *Registry of Open Access Repositories* [online]. 2003. [cit. 2015-07-29]. Dostupné z: <http://roar.eprints.org/view/>
- 47 *ROARMAP: Registry of Open Access Repository Mandates and Policies* [online]. 2003. [cit. 2015-07-29]. Dostupné z: <http://roarmap.eprints.org/view/country/203.html>
- 48 *Royal Society of Chemistry* [online]. ©2015. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z: <http://www.rsc.org/about-us/>
- 49 RYGELOVÁ, Pavla. 2009. *Praktická realizace otevřeného přístupu v institucionálních repozitářích* [online]. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10084/71264>
- 50 Signatories. ©2015. In: *Open Access: Max-Planck-Gesellschaft* [online]. [cit. 2015-07-29]. Dostupné z: <http://openaccess.mpg.de/319790/Signatories>

- 51 Slovníček termínů z oblasti open access. ©2010. In: *České vysoké učení technické v Praze: Ústřední knihovna* [online]. [cit. 2015-07-28]. Dostupné z: <http://knihovna.cvut.cz/veda/open-access/slovnicek-oa.html>
- 52 SUBER, Peter. 2004. *Open Access Overview* [online]. [cit. 2015-07-28]. Dostupné z: <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm>
- 53 SUCHÁ, Ladislava. 2011. *Nové modely vědeckého publikování* [online]. Brno, 122 l. [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/65170/ff_r/Sucha_rigo_final.pdf. Rigorózní práce. Masarykova univerzita.
- 54 University of Nottingham. ©2015c. *SHERPA/RoMEO* [online]. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z: <http://www.sherpa.ac.uk/romeo/>
- 55 University of Nottingham. ©2015b. RoMEO Statistics. In: *SHERPA/RoMEO* [online]. [cit. 2015-07-20]. Dostupné z: <http://www.sherpa.ac.uk/romeo/statistics.php?la=en&fIDnum=|&mode=simple>
- 56 University of Nottingham. ©2015a. Some JULIET Statistics. In: *SHERPA/JULIET* [online]. [cit. 2015-07-27]. Dostupné z: <http://www.sherpa.ac.uk/juliet/stats.php?la=en&mode=advanced>
- 57 VŠB - Technická univerzita Ostrava. 2011c. *Open Access: Informace pro autory* [online]. [cit. 2015-07-29]. Dostupné z: http://dspace.vsb.cz/static/open-access-help/napoveda-dspace-self-archiving.htm#_Toc305590253
- 58 VŠB - Technická univerzita Ostrava. 2010a. Auto-archivace. In: *Informační magazín Ústřední knihovny VŠB-TU Ostrava* [online]. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z: <http://e-zdroje.vsb.cz/auto-archivace/>
- 59 VŠB - Technická univerzita Ostrava. 2011b. Copyright Transfer Agreement. In: *Informační magazín Ústřední knihovny VŠB-TU Ostrava* [online]. [cit. 2015-07-29]. Dostupné z: <http://e-zdroje.vsb.cz/copyright-transfer-agreement/>
- 60 VŠB - Technická univerzita Ostrava. 2011a. Institucionální politika otevřeného přístupu: (open access mandate). In: *Informační magazín Ústřední knihovny VŠB-TU Ostrava* [online]. [cit. 2015-07-29]. Dostupné z: <http://e-zdroje.vsb.cz/institucionalni-politika-otevreneho-pristupu-open-access-mandate/>
- 61 VŠB - Technická univerzita Ostrava. 2010b. SHERPA/Juliet. In: *Informační magazín Ústřední knihovny VŠB-TU Ostrava* [online]. [cit. 2015-07-29]. Dostupné z: <http://e-zdroje.vsb.cz/sherpajuliet/>
- 62 VYMĚTAL, Jan. *Informační zdroje v odborné literatuře*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 433 s. ISBN 978-80-7357-520-5.

- 63 YOUNG, Philip. *The Serials Crisis and Open Access: A White Paper for the Virginia Tech Commission on Research* [online]. Blacksburg: Virginia Tech, 2009 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: http://scholar.lib.vt.edu/faculty_archives/YoungP/OAwhitepaper.PDF.
- 64 Zelená cesta otevřeného přístupu. ©2015. In: *Ústřední knihovna Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava* [online]. [cit. 2015-07-28]. Dostupné z: <http://knihovna.vsb.cz/open-access/green-open-access.htm>
- 65 Zlatá cesta otevřeného přístupu. ©2015. In: *Ústřední knihovna Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava* [online]. [cit. 2015-07-28]. Dostupné z: <http://knihovna.vsb.cz/open-access/gold-open-access.htm>

Přílohy

Příloha 1: Soupis vydavatelů podle IF

Tabulka 4 Soupis vydavatelů podle IF 1/3

Vydavatel	Politika vydavatele	Pre-print	Post-print	Publisher's version/PDF	Časopis	ISSN	IF	kategorie JCR
American Association for the Advancement of Science	green	✓	✓	✗	Science	0036-8075	33,611	multidisciplinary sciences
American Chemical Society	white	✗	✗	✗	Accounts of Chemical Research	0001-4842	22,323	chemistry, multidisciplinary
American Chemical Society	white	✗	✗	✗	Chemical Reviews	0009-2665	46,568	chemistry, multidisciplinary
American Medical Association	white	✗	✗	✗	JAMA-Journal of The American Medical Association	0098-7484	35,289	medicine, general & internal
American Physical Society	green	✓	✓	✓	Reviews of Modern Physics	0034-6861	29,604	physics, multidisciplinary
American Physiological Society	yellow	✓	✗	✗	Physiological Reviews	0031-9333	27,324	physiology
Annual Reviews	yellow	✓	✗	✗	Annual Review of Astronomy and Astrophysics	0066-4146	33,346	astronomy & astrophysics
Annual Reviews	yellow	✓	✗	✗	Annual Review of Biochemistry	0066-4154	30,283	biochemistry & molecular biology
Annual Reviews	yellow	✓	✗	✗	Annual Review of Immunology	0732-0582	39,327	immunology
Annual Reviews	yellow	✓	✗	✗	Annual Review of Plant Biology	1543-5008	23,300	plant sciences
Annual Reviews	yellow	✓	✗	✗	Annual Review of Psychology	0066-4308	21,810	psychology
Cambridge University Press	green	✓	✓	✗	Behavioral and Brain Sciences	0140-525X	20,771	behavioral sciences; neurosciences
Elsevier (Cell Press)	blue	✗	✓	✗	Cancer Cell	1535-6108	23,523	oncology; cell biology
Elsevier (Cell Press)	blue	✗	✓	✗	Cell	0092-8674	32,242	biochemistry & molecular biology; cell biology
Elsevier (Cell Press)	blue	✗	✓	✗	Cell Stem Cell	1934-5909	22,268	cell biology; cell & tissue engineering
Elsevier (Cell Press)	blue	✗	✓	✗	Immunity	1074-7613	21,561	immunology

Tabulka 5 Soupis vydavatelů podle IF 2/3

Vydavatel	Politika vydavatele	Pre-print	Post-print	Publisher's version/PDF	Časopis	ISSN	IF	kategorie JCR
Elsevier (Cell Press)	blue	✗	✓	✗	Trends in Cognitive Sciences	1364-6613	21,965	behavioral sciences; neurosciences
Elsevier Science BV	green	✓	✓	✗	Physics Reports-Review Section of Physics Letters	0370-1573	20,033	physics, multidisciplinary
Elsevier Science INC: Lancet	blue	✗	✓	✗	Lancet	0140-6736	45,217	medicine, general & internal
Elsevier Science INC: Lancet	blue	✗	✓	✗	Lancet Infectious Diseases	1473-3099	22,433	infectious diseases
Elsevier Science INC: Lancet	blue	✗	✓	✗	Lancet Neurology	1474-4422	21,896	clinical neurology
Elsevier Science INC: Lancet	blue	✗	✓	✗	Lancet Oncology	1470-2045	24,69	oncology
Endocrine Society	---- (white)	-----	-----	--- ()	Endocrine Reviews	0163-769X	21,059	endocrinology & metabolism
Massachusetts Medical Society	white	✗	✗	✗	New England Journal of Medicine	0028-4793	55,873	medicine, general & internal
Nature Publishing Group	yellow	✓	✗	✗	Nature	0028-0836	41,456	multidisciplinary sciences
Nature Publishing Group	yellow	✓	✗	✗	Nature Biotechnology	1087-0156	41,514	biotechnology & applied microbiology
Nature Publishing Group	yellow	✓	✗	✗	Nature Genetics	1061-4036	29,352	genetics & heredity
Nature Publishing Group	yellow	✓	✗	✗	Nature Chemistry	1755-4330	25,325	chemistry, multidisciplinary
Nature Publishing Group	yellow	✓	✗	✗	Nature Immunology	1529-2908	20,004	immunology
Nature Publishing Group	yellow	✓	✗	✗	Nature Materials	1476-1122	36,503	chemistry, physical; materials science, multidisciplinary; physics, applied; physics, condensed matter
Nature Publishing Group	yellow	✓	✗	✗	Nature Medicine	1078-8956	27,363	biochemistry & molecular biology; cell biology; medicine, research & experimental
Nature Publishing Group	yellow	✓	✗	✗	Nature Methods	1548-7091	32,072	biochemical research methods

Tabulka 6 Soupis vydavatelů podle IF 3/3

Vydavatel	Politika vydavatele	Pre-print	Post-print	Publisher's version/PDF	Časopis	ISSN	IF	kategorie JCR
Nature Publishing Group	yellow	✓	🔍	✗	Nature Nanotechnology	1748-3387	34,048	nanoscience & nanotechnology; materials science, multidisciplinary
Nature Publishing Group	yellow	✓	🔍	✗	Nature Photonics	1749-4885	32,386	optics; physics, applied
Nature Publishing Group	yellow	✓	🔍	✗	Nature Physics	1745-2473	20,147	physics, multidisciplinary
Nature Publishing Group	yellow	✓	🔍	✗	Nature Reviews Cancer	1474-175X	37,4	oncology
Nature Publishing Group	yellow	✓	🔍	✗	Nature Reviews Drug Discovery	1474-1776	41,908	biotechnology & applied microbiology; pharmacology & pharmacy
Nature Publishing Group	yellow	✓	🔍	✗	Nature Reviews Genetics	1471-0056	36,978	genetics & heredity
Nature Publishing Group	yellow	✓	🔍	✗	Nature Reviews Immunology	1474-1733	34,985	immunology
Nature Publishing Group	yellow	✓	🔍	✗	Nature Reviews Microbiology	1740-1526	23,574	microbiology
Nature Publishing Group	yellow	✓	🔍	✗	Nature Reviews Molecular Cell Biology	1471-0072	37,806	cell biology
Nature Publishing Group	yellow	✓	🔍	✗	Nature Reviews Neuroscience	1471-003X	31,427	neurosciences
Pergamon-Elsevier Science LTD	green	✓	✓	✗	Progress in Materials Science	0079-6425	27,417	materials science, multidisciplinary
Pergamon-Elsevier Science LTD	green	✓	✓	✗	Progress in Polymer Science	0079-6700	26,932	polymer science
Royal Society of Chemistry	green	✓	✓	✓	Energy & Environmental Science	1754-5692	20,523	chemistry, multidisciplinary; energy & fuels; engineering, chemical; environmental sciences
Royal Society of Chemistry	green	✓	✓	✓	Chemical Society Reviews	0306-0012	33,383	chemistry, multidisciplinary
Taylor & Francis LTD	green	✓	✓	✗	Advances in Physics	0001-8732	20,833	physics, condensed matter
Wiley-Blackwell	yellow	✓	🔍	✗	CA-Cancer Journal for Clinicians	0007-9235	115,84	oncology

Příloha 2: Soupis českých vydavatelů v SHERPA/RoMEO

Tabulka 7 Soupis českých vydavatelů v SHERPA/RoMEO

Vydavatel	Politika vyd.	Pre-print	Post-print	Publisher's version/PDF	Časopis	ISSN
Aprofema	blue	?	✓	-	Actual Gynecology And Obstetrics / Aktualni Gynekologie a Porodnictvi	1803-9588
AV ČR, Knihovna	green	✓	✓	✓	Informace	1805-2800
AV ČR, Knihovna: Knihy a dejiny	white	✗	✗	✗	Knihy a dejiny	1210-8510
AV ČR, Matematický ústav	green	✓	✓	✓	Applications of Mathematics	0862-7940
AV ČR, Matematický ústav	green	✓	✓	✓	Czechoslovak Mathematical Journal	0011-4642
AV ČR, Matematický ústav: Mathematica Bohemica	green	✓	✓	✓	Mathematica Bohemica	0862-7959
AV ČR, Národohospodářský ústav	green	✓	✓	✓	CERGE-EI Working Papers	1211-3298
Central Bohemia University	green	✓	✓	✓	CBU International Conference Proceedings	1805-997X
Central Bohemia University	green	✓	✓	✓	European Journal of Business and Economics	1804-5839
Central Bohemia University	green	✓	✓	✓	European Medical, Health and Pharmaceutical Journal	1804-5804
Central Bohemia University	green	✓	✓	✓	Research Journal of Economics, Business and ICT	2045-3345
Central Bohemia University	green	✓	✓	✓	Social and Natural Sciences Journal	1804-4158
Česká pedagogická společnost	blue	✗	✓	✓	Pedagogická orientace	1211-4669
European Journal of Entomology	yellow	✓	✗	-	European Journal of Entomology	1210-5759
Radioengineering Society	yellow	✓	✗	-	Radioengineering	1210-2512
UK v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí	green	✓	✓	✓	Enviogika	ESSN 1802-3061
UK v Praze, CERGE	green	✓	✓	✓	CERGE-EI Working Papers	1211-3298
UK v Praze, Fakulta sociálních věd	green	✓	✓	✓	Central European Journal of Public Policy	1802-4866
University of Ostrava, Faculty of Medicine	green	✓	✓	✓	Central European Journal of Nursing and Midwifery	2336-3517

Příloha 3: Převod kategorií JCR na obory RIV

Vydavatel	politika vyd.	časopis	kategorie JCR	obory RIV
American Association for the Advancement of Science	green	Science	multidisciplinární vědy	multidisciplinární vědy
American Chemical Society	white	Accounts of Chemical Research	chemie, multidisciplinární	chemie
American Chemical Society	white	Chemical Reviews	chemie, multidisciplinární	chemie
American Medical Association	white	JAMA-Journal of the American Medical Association	medicína, obecná a interní/domácí	lékařské vědy
American Physical Society	green	Reviews of Modern Physics	fyzika, multidisciplinární	fyzika a matematika
American Physiological Society	yellow	Physiological Reviews	fyziologie	biovědy
Annual Reviews	yellow	Annual Review of Astronomy and Astrophysics	astronomie a astrofyzika	fyzika a matematika
Annual Reviews	yellow	Annual Review of Biochemistry	molekulární biologie	biovědy
Annual Reviews	yellow	Annual Review of Immunology	biochemie	chemie
Annual Reviews	yellow	Annual Review of Plant Biology	imunologie	biovědy
Annual Reviews	yellow	Annual Review of Psychology	botanika / rostlinná biologie	biovědy
Cabridge University Press	green	Behavioral and Brain Sciences	psychologie	společenské vědy
Cell Press	blue	Cancer Cell	věda o nervovém systému	biovědy
Cell Press	blue	Cell	behaviorální vědy	společenské vědy
Cell Press	blue	Cell	buněčná biologie	biovědy
Cell Press	blue	Cell Stem Cell	onkologie	lékařské vědy
Cell Press	blue	Immunity	buněčná biologie	biovědy
Cell Press	blue	Trends in Cognitive Sciences	molekulární biologie	biovědy
Elsevier Science BV	green	Physics Reports-Review Section of Physics Letters	biochemie	chemie
Elsevier Science Inc	blue	Lancet	buněčná biologie	biovědy
Elsevier Science Inc	blue	Lancet Infectious Diseases	buněčné a tkáňové inženýrství	biovědy a lékařské vědy
Elsevier Science Inc	blue	Lancet Neurology	imunologie	biovědy
Elsevier Science Inc	blue	Lancet Oncology	věda o nervovém systému	biovědy
Endocrine Society	white	Endocrine Reviews	behaviorální vědy	společenské vědy
Massachusetts Medical Society	white	New England Journal of Medicine	fyzika, multidisciplinární	fyzika a matematika
Nature Publishing Group	yellow	Nature	medicína, obecná a interní/domácí	lékařské vědy
			multidisciplinární vědy	multidisciplinární vědy

Vydavatel	politika vyd.	Časopis	kategorie JCR	obory RIV
Nature Publishing Group	yellow	Nature Biotechnology	biotechnologie a aplikovaná mikrobiologie	biovědy
Nature Publishing Group	yellow	Nature Genetics	genetika a dědičnost	biovědy
Nature Publishing Group	yellow	Nature Chemistry	chemie, multidisciplinární	chemie
Nature Publishing Group	yellow	Nature Immunology	imunologie	biovědy
Nature Publishing Group	yellow	Nature Materials	fyzika, kondenzovaná hmota	fyzika a matematika
			chemie, fyzikální	chemie
			fyzika, aplikovaná	lékařské vědy
			věda o materiálech, multidisciplinární	průmysl
Nature Publishing Group	yellow	Nature Medicine	buněčná biologie	biovědy
			molekulární biologie	biovědy
			biochemie	chemie
			medicína, výzkum a experiment	lékařské vědy
Nature Publishing Group	yellow	Nature Methods	biochemické výzkumné metody	chemie
			nanověda a nanotechnologie	chemie, fyzika a matematika a biovědy
			věda o materiálech, multidisciplinární	průmysl
Nature Publishing Group	yellow	Nature Photonics	fyzika, aplikovaná	fyzika a matematika
			optika	fyzika a matematika
Nature Publishing Group	yellow	Nature Physics	fyzika, multidisciplinární	fyzika a matematika
Nature Publishing Group	yellow	Nature Reviews Cancer	onkologie	lékařské vědy
Nature Publishing Group	yellow	Nature Reviews Drug Discovery	biotechnologie a aplikovaná mikrobiologie	biovědy
			farmakologie a farmacie	lékařské vědy
Nature Publishing Group	yellow	Nature Reviews Genetics	genetika a dědičnost	biovědy
Nature Publishing Group	yellow	Nature Reviews Immunology	imunologie	biovědy
Nature Publishing Group	yellow	Nature Reviews Microbiology	mikrobiologie	biovědy
Nature Publishing Group	yellow	Nature Reviews Molecular Cell Biology	buněčná biologie	biovědy
Nature Publishing Group	yellow	Nature Reviews Neuroscience	věda o nervovém systému	biovědy
Pergamon-Elsevier Science LTD	green	Progress in Materials Science	věda o materiálech, multidisciplinární	průmysl
Pergamon-Elsevier Science LTD	green	Progress in Polymer Science	věda o polymezech	chemie
Royal Society of Chemistry	green	Energy & Environmental Science	chemické inženýrství	chemie
			chemie, multidisciplinární	chemie
			energie a paliva	průmysl
			environmentální vědy	vědy o zemi
Royal Society of Chemistry	green	Chemical Society Reviews	chemie, multidisciplinární	chemie
Taylor & Francis LTD	green	Advances in Physics	fyzika, kondenzovaná hmota	fyzika a matematika
Wiley-Blackwell	yellow	CA-Cancer Journal for Clinicians	onkologie	lékařské vědy

Seznam tabulek a grafů

Graf 1 Vydavatelé ze SHERPA/RoMEO podle kontinentů	23
Graf 2 Procentuální zastoupení politik analyzovaných vydavatelů	28
Graf 3 Analýza časopisů s nejvyšším IF podle oborů	30
Graf 4 Politiky časopisů podle oborů	30
Graf 5 Typy dokumentů k autoarchivaci – vydavatelé podle IF	31
Graf 6 Procentuální zastoupení politik českých vydavatelů	36
Graf 7 Typy dokumentů k autoarchivaci – čeští vydavatelé	38
Graf 8 Porovnání vydavatelů vybraných zemí – VB, USA, NLD.....	40
Tabulka 1: Typy CC licencí (Creative Commons, ©2015)	25
Tabulka 2 Vydavatelé (IF) podle barvy politiky	29
Tabulka 3 Čeští vydavatelé podle barvy politiky	37
Tabulka 4 Soupis vydavatelů podle IF 1/3	48
Tabulka 5 Soupis vydavatelů podle IF 2/3	49
Tabulka 6 Soupis vydavatelů podle IF 3/3	50
Tabulka 7 Soupis českých vydavatelů v SHERPA/RoMEO	51
Obrázek 1 Auto-archivace vědeckého článku (VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2010a).20	